

Nr. 39
(345)

25 sept.-1 oct. 1996

Interviu cu **RENZO IMBENI** pag. 8
Vicepreședinte al PARLAMENTULUI EUROPEAN

Interviu cu **SANDA GOLOPENȚIA**
Universitatea BROWN din SUA pag. 10-11

EDITORIAL II

GABRIELA
ADAMEȘTEANU

Șanse egale

Correspondența dintre ambasadorul SUA la București, Alfred Moses, și directorul Institutului Republican Internațional, Lorne Craner, publicată, la câteva luni distanță, de cotidianele românești *Ziua* și *România liberă* (14 septembrie 1996), relevă două moduri, total diferite, de a gândi „folosirea fondurilor guvernamentale ale SUA” și, implicit, politica externă a Statelor Unite, cu deosebire în țările în care democrația este (cel puțin) neconsolidată. Mai precis, în România.

Dar, în afara diferenței de argumentare principală, asupra căreia vom reveni, este frapant modul nu doar diferit, ci mai degrabă opus al celor doi corespondenți de a citi harta politică a României actuale. Nu mi se pare însă că acest mod diferit de lectură l-ar face, automat, pe ambasadorul Moses suspect de o complicitate cu PDSR, deși aceasta a fost întrebarea pe care ambele ziare românești, de mare tiraj, au pus-o cititorilor lor: „Alfred Moses, ambasadorul S.U.A. — agent PDSR?”. Să ne reamintim că scena politică românească este citită diferit (până la a fi citită, din păcate, uneori de-a dreptul opus) și de actorii principali ai Opoziției, politicieni care ne dau chiar în aceste zile o asemenea probă, prin „războiul comunicatelor” dintre CDR și ANL*. Parcurgînd pe rînd cele două comunicate, cititorul se va vedea în situația de a nu prea putea discerne cum stau lucrurile în realitate. Iar dacă el aparține electoratului Opoziției, va putea avea temerea că în campania prezidențială Emil Constantinescu, Nicolae Manolescu și Petre Roman pot ajunge să se taie reciproc în săbii, într-o luptă necruțătoare, al cărei beneficiar nu poate fi decît Ion Iliescu, pretendentul celui de-al treilea mandat, neconstituțional.

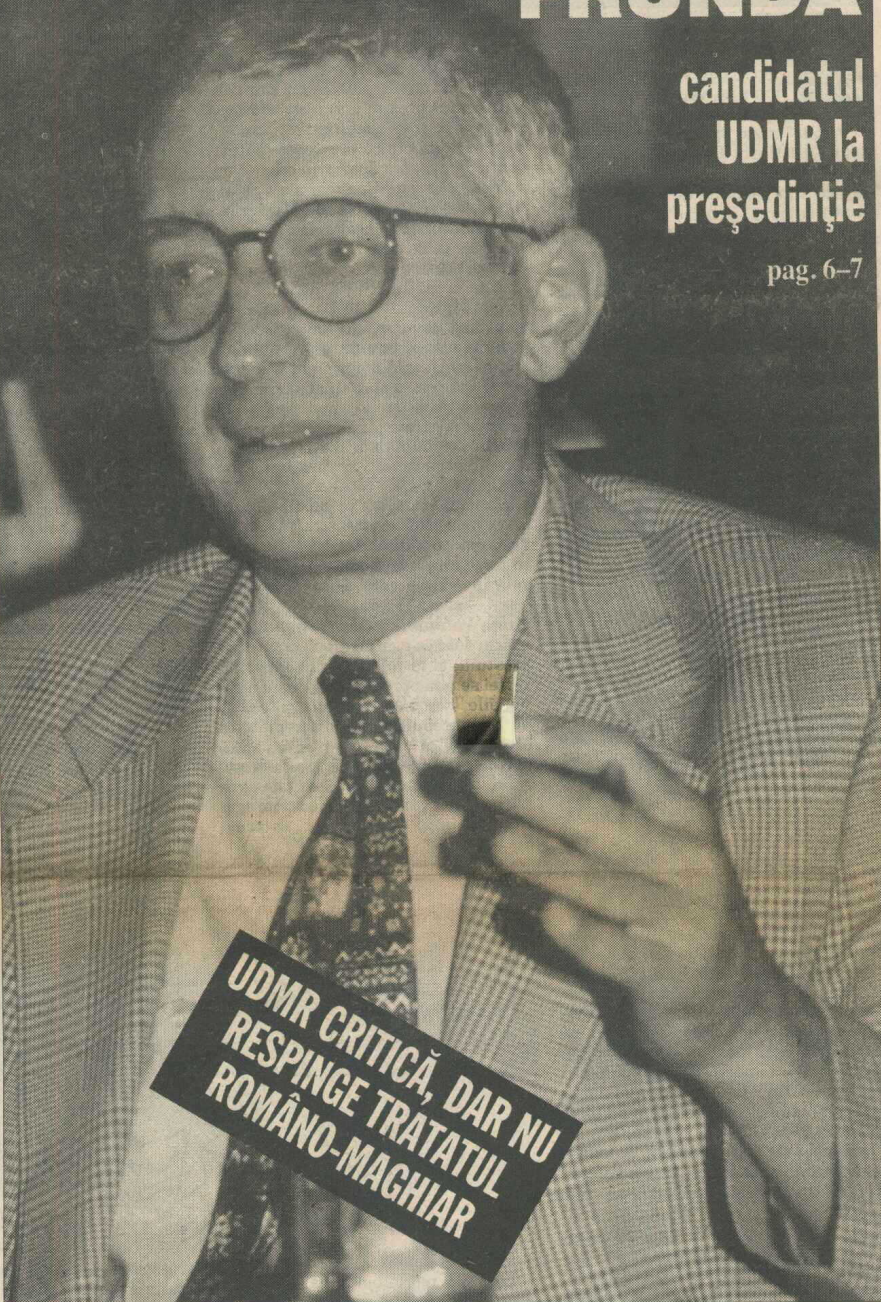
Cum disensiunile din Opoziție sînt prost văzute de electoratul său (un electorat mai stabil în reacții și mai matur — s-a recunoscut de mai multe ori — decît politicienii lui), cititorul respectiv nu se va mira observînd că la originea acestui conflict recent CDR-ANL apare, din nou, vicepreședintele PNL, Viorel Cataramă. Luat cu plăcere în imagine de mass-media anti-CDR, în posturi discutabile, Cataramă face evidente deservicii CDR, atît din cauza scandalului SAFI, cit și a diverselor luări de poziție publică, vădînd, în cel mai bun caz, lipsă de înzestrare politică.

O lectură diferită, chiar opusă, a tabloului politic românesc au avut, de-a lungul acestor ani, și comentarii politici de a căror bună-credință nu avem motive să ne îndoim (pînă la proba contrară).

Interviu cu GYÖRGY FRUNDA

candidatul
UDMR la
președinție

pag. 6-7

UDMR CRITICĂ, DAR NU
RESPINGE TRATATUL
ROMÂNNO-MAGHIAR

Printr-o implicare subiectivă, tot vorbind despre „unitatea Opoziției”, bună parte dintre ei au contribuit în acești ani la alimentarea tensiunilor din interior, mai ales din interiorul vechii CDR. Lectura suporturilor plecării din Convenție a fost infirmată de realitate. Despărțirea de Convenție (cu toate deficiențele ei, ce nu pot fi negate) n-a ajutat nici PAC, nici PL '93 să-și îmbunătățească baza electorală. (Despre plecarea PSDR nu mai este cazul să vorbim, pentru că acum se vede clar abilitatea cu care Sergiu Cunescu a folosit și Convenția și PD, și relația cu Corneliu Coposu și pe cea cu Petre Roman pentru a asigura maxime șanse unui partid fără pondere politică reală, dar cu blazon.)

Toate „războaiele” din Convenție, toate declarațiile belicoase și invinovățirile reciproce dintre cei ce au fost cîndva împreună (CDR și ANL), întovărășite de multă vărsare de cerneală și uneori chiar de prietenii striccate, nu puteau fi provocate doar de vanități, interese, cîrțițe, scenarii compuse de SRI etc. (deși, mai mult ca sigur, nici unul dintre aceste ingrediente n-a lipsit). Ele au fost motivate (și inteligent, deseori, argumentate) și de o lectură diferită a hărții politice românești, a strategiilor viitoare și a alianțelor necesare, în funcție de prognoze diferite privind evoluția raportului de forțe dintre Puterea și Opoziția din România.

O asemenea lectură opusă a hărții politice românești au și cei doi observatori americani: Alfred Moses și Lorne Craner. Voi reveni ca să analizez diferențele.

Deocamdată însă țin să adaug că întreaga complicație (ca să nu spun confuzie) a scenei politice românești îmi pare probată și de numărul relativ redus de analize substanțiale pe această temă, apărute în presa străină. Marea majoritate a jurnaliștilor străini sînt cantonați pe subiecte-tip (copiii străzii, handicapății, problema maghiară, problema romilor, riscul „iugoslavizării” etc.), specifice, este drept, realităților românești, dar care, prin supralicitare, nu ajută cu nimic observatorul străin, oricum agreat de explozia zilnică informațională și cu puțină disponibilitate de atenție pentru acest colț de lume, ca să dobîndească o imagine mai exactă asupra tabloului politic din România.

O imagine aproximativ similar simplificată asupra României a domnit și domnește în multe din cancelariile europene. Cîți dintre observatorii avizați au prevăzut la începutul lui decembrie 1989 căderea lui Nicolae Ceaușescu? Cîți conștientizează la această oră amploarea fără precedent a actualei contestări a președintelui Ion Iliescu în România?

*Vezi pagina 5.

Stimată doamnă
Gabriela Adămeșteanu,

Întrucât bunăvoința domniei voastre mi-a permis să exprim cîndva în revista „22” niște aprecieri critice relativ la d-l Horia-Roman Patapievi, nu pot ca acum, cînd alte aprecieri critice sînt găzduite de această excelentă revistă, printre puținele (nu vreau să spun singura, pentru a nu fi acuzat de linguşire, deşi adeseori o gîndesc ca atare) să adevărat intelectual de la noi, să nu le remarcat ne-dreptatea. Nu sînt un adept integral al spuselor d-lui Patapievi, dar admir la domnia sa gîndirea clară și corectă și nu pot să nu fiu de acord cu tezele sale esențiale. De aceea, cred că toți cei care doresc să-l critice ar trebui s-o facă abia cînd au înțeles exact ce a vrut să spună. Concret, mă refer la articolul d-lui Liviu Andreescu (publicat în „22”, nr. 22 (!)/1996, p. 14). Ca atare, considerațiile mele nu sînt o apărare a domnului Patapievi (care nu are nevoie de apărare, căci nu e în culpă și, oricum, se poate apăra mult mai bine singur), ci o încercare de a lămuri niște confuzii de gîndire:

1. Doar realitățile naturale sînt în sine neutre semnificativ; orice element asumat de om devine semnificativ. Cînd d-l Patapievi se declară mîndru că aparține unei anumite civilizații și mentalități, e evident că o face prin excludere: eu nu pot fi simultan și român și chinez, și ortodox și confucianist, și alb și negru. Așadar, nu mă pot defini decît prin excludere, iar modul în care e interpretată această definire poate varia ca semnificație: dacă interpretăm definierea prin excludere printr-o teorie ce minimalizează tot restul exclus, avem de-a face cu rasismul, cu antisemitismul, cu șovinismul, cu fundamentalismul, cu misoginismul etc. Dacă însă înțelegem lucrurile corect, eu pot fi mîndru că sînt alb, român, creștin-ortodox și heterosexual, pentru că admit ca egal îndreptățit pe altul să afirme că e mîndru să fie ateu, negru și homosexual. Cît despre valorizarea fiecărui calificativ, aceasta e cu totul relativă: la fel cum „negru, păgîn, evreu” poate fi considerată de unii o calificare degradantă, în mediile de un alt tip (de pildă, universitare americane) „alb, ortodox, român” poate fi privită la fel. Nu „istoria civilizației europene e istoria construirii unei identități prin violență”, ci orice identitate nu se poate defini decît prin excludere, mai ales la nivel cultural: grecii s-au definit ca greci prin diferență față de barbari, dar și evreii s-au definit ca monoteiști între politeiști, atei față de credincioși ca singurii care înțeleg „adevărul” despre lume, chinezii față de japonezi, persanii față de arabi, sclavii față de stăpînii de sclavi, homosexualii față de heterosexuali etc. Iar dacă am sta să numărăm violențele care au marcat pretendenții conștientizării diferențelor de rasă, sex, religie, clasă socială, limbă etc., am abandona perspectiva eurocentristă, după care tot ce e bun, dar și tot ce e rău s-a întimplat în Europa. De la Renaștere, omul ne-alb a fost obligat la standardul celui alb, la fel cum sclavul de pretutindeni a fost silit la morală stăpînului de sclavi ori femeia la morală bărbatului. Prin asta nu vrem să justificăm faptele trecutului, ci să le păzim, pe cît posibil, pe cele ale prezentului de a fi tratate la fel. Apropo, cîte culturi și identități oprimare rasial (negri, sud-americani, amerindieni), care astăzi și

revendică (pe bună dreptate) dreptul la tratament egal, concep un atare tratament pentru femeile lor? În concluzie, sîntem tot ceea ce nu sînt ceilalți: genul proximal și *universalis* om, iar diferențele specifice sînt rasa, sexul, religia, limba etc. Nu ne putem defini identitatea doar prin ceea ce ne apropie, căci asta ține mai mult de nivelare și uniformizare decît de definire. Nu trebuie însă să ne definim nici doar prin ceea ce ne desparte, căci la nivelul unității noastre ar fi o eroare. Sîntem o unitate în multiplicitate, nu unitate și nu multiplicitate (d-l Patapievi ar identifica, desigur, aici tot o consecință a raportului unu-multiplu și a dialecticii universalilor, și Noica însuși vedea în acest raport chintesenta filozofică a problemelor noastre, de la cele mai concrete pînă la cele mai abstracte). Ne definim prin excludere și în acceptăm pe ceilalți să facă la fel: nu putem face altfel. Totul e ca identitățile astfel stabilite să nu fie depreciate valoric, ci admise ca egale, chiar dacă noi nu ne încadrăm în ele. Ceea ce face „corectitudinea politică” radicală însă nu e asta, ci tot „imperialism” – și acest „imperialism” îl denunța Patapievi: negrul trebuie văzut nu doar ca egal cu albul, ci superior acestuia; și la fel culturile aferente. La fel se pune problema cu hispanicii, femeile, homosexualii etc.: paradigmele lor trebuie nu doar acceptate ca egale, ci și ca superioare. Altfel spus, oprimatul tinde să ocupe locul oprimatorului, nu să anuleze ipostaza de oprimat-opresor prin acceptarea unei egalități, a unui parteneriat. În acest

viitorul, dar asta nu prin discriminare pozitivă (aceasta e de fapt denumirea corectă a ceea ce „corectitudinea politică”, mai apăsător cea extremistă, practică de fapt), ci prin egalitate de șanse, pentru „minoritari” (deși femeile sau negrii sînt de fapt majoritari, ca și „păgînii”, ca și pentru majoritari). Civilizația europeană însă își are propria identitate și nu poate institui în locul creștinismului practicile voodoo, în locul heterosexualității homosexualitatea etc. doar pentru a cultiva minorități atît de îndelung oprimate. Le poate cel mult tolera (pe unele mai puțin ca pe altele) și echivala juridic, dar nu mai mult. Doritorii de voodoo vor trebui să emigreze în Haiti dacă nu li se par condițiile suficient de tolerante pentru sacrificiile rituale. Că o discriminare pozitivă e de fapt contraproduktivă o demonstrează chiar experiența societății americane, bazată pe competență și eficiență, nu pe presupuziții partinice ideologice; recent, administrația americană a trebuit să reformuleze politica sa față de implicarea în economie a unor factori extraneconomici, deci față de discriminarea pozitivă (întreprinderi ale vreunei minorități etnice, procentaj de minorități în funcții etc.), tocmai pentru că a constat că orice suplimentare a criteriului concurențial și competițional cu conținuturi ideologice afectează realitatea și eficiența mecanismelor pieței și economiei în general.

2. Cît despre definirea operei de artă ca instrument, ca egală unui săpun sau unei mașini, ea sfidează cele mai pragmatice viziuni asupra artis-

sens, fără îndoială că cea mai radicală și coerentă teorie modernă a metodei de a te transforma din acuzat în acuzator (!) a oferit-o marxismul și tot el a și aplicat-o, cu rezultatele cunoscute. Pînă la urmă se ajunge tot la Orwell: toate animalele sînt egale, dar unele sînt mai egale decît altele, chit că ieri erau în virf porcii care îi oprimau pe cîini, iar azi cîinii îi oprimă pe porci. Dar e superioritatea îndreptățită? Dacă nu e pentru rasa și cultura europeană, care a demonstrat ce poate în rău, dar și în bine, nu vedem nici un criteriu care să ne facă s-o acceptăm pentru alte rase și culturi. În orice caz, criteriul despăgubirii negrilor și femeilor hispanice lesbiene azi pentru sutele de ani în care albi le-au ocupat abuziv catedrele universitare poate funcționa cel mult într-o imaginație bolnavă: nu putem modifica trecutul retroactiv, chiar dacă am vrea (și orice sistem sau gîndire totalitară asta vrea). Prin urmare, asemenea măsuri sînt fals compensatorii: trecutul nu-l pot repara, dar pot stîrni noi reacții. Ceea ce putem face e să corectăm prezentul și astfel să influențăm

viitorul, dar asta nu prin discriminare pozitivă și se înscrie coerent într-o viziune marxist-vulgarizantă pînă la stridență sau, dacă nu, a unui pozitivism de cea mai joasă speță. Valoarea unei opere de artă nu e complet contextuală, în cultura europeană sau în oricare alta; modalitățile ei variază în funcție de cine știe de ce Kurosawa s-a putut apropia de Dostoievski sau Shakespeare, Goethe de Hafiz, Coșbuc (și alții) de Kalidassa, impresionistii de stampele japoneze sau arta modernă de arta neagră sau precolumbiană, dacă nu pentru că există o valoare intrinsecă a acestor opere, indiferent de modul anume în care o epocă sau o alta o receptează?! Utilizarea operei de artă – arta ca instrument este o gîndire tipic marxistă – e o invitație la reflecție critică. Propaganda înăbușă, combate reflecția, căci oferă conținuturi identice predigerate și nu îi cere omului să reflecteze asupra lor, ci să le urmeze obedient și să se execute în concret (să lichideze exploatastii, albi sau negrii, evreii sau budistii etc.). Nu doar Titu Maiorescu, dar, paradoxal, și Herbert Marcuse ajungea la o idee comună: arta nu are

valoare efectivă (morală la unul, politică la altul) decît în măsura în care e artistică în primul rînd, deci în măsura în care ea e validă în primul rînd ca obiect al contemplației. Ne e practic imposibil să concepem că un intelectual român nu a înțeles această lecție, măcar din analiza rezultatelor proletcultismului și ale realismului socialist: propaganda fără valoare artistică e moartă, în timp ce opere de artă blamabile din anumite puncte de vedere (operele atelor sînt blamabile religios, operele marxistilor eretici sau ale „adeptilor” nazismului etc. vor putea fi oricînd discutate politic, dar ca opere de artă se impun în conștiințe receptoare: e cazul lui Malraux, Céline, Proust – nu era homosexual? – chiar Dostoievski, dar de ce nu și al altor altora) continuă să reziste. Iar cultura europeană are dreptul să studieze preferențial ce-i place (așa cum orice cultură are exact același drept), ceea ce i se pare mai adecvat la propriile-i nevoi. Ba încă putem spune că gîndirea europeană e cea care a deschis ochii restului lumii asupra lumii în integralitatea ei umană, iar în ceea ce privește „impulsurile esențialiste”, dacă sînt obiective, sînt justificate, iar dacă sînt distrugătoare față de alte valori, ele nu sînt apanajul exclusiv al culturii europene: Biblioteca din Alexandria, invadarea Tibetului, arderea textelor confucianiste etc. sînt doar cîteva exemple din restul lumii, ca să nu mai amintim de „imperialismul” marilor state precolumbiene ori de acțiuni similare ale Evului Mediu african.

În concluzie, o nouă morală, fundamentată pe alteritatea celuilalt, nu pe a ta proprie, nu e cu nimic mai bună decît cele vechi. Unica moralitate nouă care ar schimba efectiv ceva ar fi una bazată pe cultivarea propriei identități în respectul profund pentru celelalte ca egal îndreptățite la existență: însă la o existență alături de propria mea identitate, nu în locul ei, căci altfel am schimba doar stăpînii. Și să nu ni se mai spună că reacția „corectitudinii” e normală, de înțeles și compensatorie: în fond, am auzit destul că ideologia comunistă e îndreptățită să acționeze ca a făcut, pentru că era o reacție firească la agresiunea capitalistă, tot așa cum ni s-a spus destul că și nazismul a fost normal, ca o contrareacție la comunism. Vom spune că toate acele încercări care urmăresc îmbunătățirea sistemului sînt legitime, dar toate acelea care vor să schimbe sistemul însuși cu altul mult mai bun, dar inexistent altundeva decît în mințile unor ideologi confuzionați total sînt singuroase și sortite *ab initio* eșecului – cel mai amplu asemenea experiment, comunismul, a dovedit-o. Aceasta e, de fapt, sensul pledoariei mentalității americane: oricît te costă, trebuie să încerci să îmbunătățești sistemul, nu să-l răstorni și să-l înlocuiești cu altul, căci altul mai puțin rău nu există, dar în schimb există nenumărate resentimente, prejudecăți, arbitrar personal etc. Aceasta e pledoaria democrației: democrația e acel sistem unic care se poate schimba și îmbunătăți pe sine însuși (așa cum chiar existența „corectitudinii politice” o demonstrează), căci nimic uman nu e perfect. Dar alternativa e numai cea pe care cu toții am trăit-o, noi, cu toții, cei de aici, nu de acolo: NOI sîntem obligați să pleddăm pentru democrație mai mult chiar decît ei, pentru că noi am cunoscut alternativă – și asta aproape ne-a distrus.

Lionel Roșca, Cluj-Napoca, 5.06.'96

ANDREI CORNEA

Imaginea Opoziției

Opinia publică din România, adversară actualii Puteri, a luat la cunoștință cu surprindere, ba chiar cu consternare și indignare în unele cazuri, de schimbul de scrisori dintre ambasadorul SUA la București, d-l Alfred Moses, și d-l Lorne Craner, directorul Institutului Republican Internațional (IRI), schimb desfășurat în urmă cu câteva luni, dar publicat la noi recent de Ziua și de România liberă. Ambasadorul SUA ceruse IRI să includă în programele sale nu numai partidele din Opoziție, ca pînă atunci, ci și PDSR, pe considerentul că România este deja o „democrație funcțională”, condusă de un guvern prieten Statelor Unite și orientat către reformă și înțelegerea în structurile vestice. IRI a refuzat această sugestie, întrerupîndu-și complet programele în România. Ulterior, cîțiva kongresmeni republicani au trimis o scrisoare secretarului de stat al SUA, Warren Christopher, cerînd explicații. Dintr-o recentă relatare a lui Nestor Rates la Europa Liberă, s-a putut afla că, de fapt, ambasadorul american a acționat conform politicii guvernului SUA.

Mesajul explicit al acestui schimb de replici este că Opoziția nu se mai bucură de sprijinul necondiționat al SUA, așa cum era cazul în 1990, cînd, de exemplu, ambasadorul de atunci al SUA, Alan Green, Jr., nu asistase la ceremonia depunerii jurămîntului de către proaspăt alesul președinte Ion Iliescu.

Fără îndoială că d-l Moses și, implicit, guvernul său au o viziune mult prea optimistă asupra realității românești, pîrînd adesea să confunde o aparență relativ confortabilă cu realitatea.

Astfel, e supărător să constatăm faptul că d-l Moses nu pare a ști nimic despre caracterul antireformist sau fals-reformist al guvernării Văcăroiu, despre tergiversarea practică a privatizării, despre continua subvenționare a întreprinderilor neprofitabile cu rezultatul cunoscut al blocajului financiar, despre creșterea producției industriale fără efecte vizibile în nivelul de trai al populației din pricina sporirii în aceeași proporție a stocurilor nevandabile, despre corupția excesivă. Pe de altă parte, d-l Moses pare să accepte prea ușor caracterul democratic al unui partid – PDSR – care s-a sprijinit în Parlament trei ani pe partide extremiste precum PRM, PSM sau PUNR și care, din 1994, a inclus în guvernul său miniștri PUNR, excluși de abia la începutul lui septembrie a.c. Și, firește, s-ar mai putea adăuga numeroase elemente care să sugereze deficiențele democratice și reformiste ale guvernării PDSR-Iliescu, cum ar fi legiferarea prin ordonanțe mult dincolo de limitele rezonabile, ingerința brutală a prefecturilor în administrația locală aleasă ori vizibilă dependentă a Justiției de puterea politică.

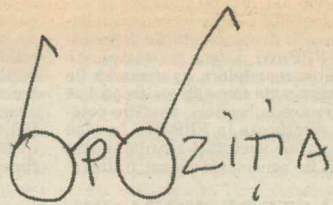
Acestea fiind zise, este cu totul de neînțeles felul în care cele două publicații, Ziua și România liberă, au tratat „cazul”, păgubind nu doar dreptul publicului românesc la o informare corectă, dar și producînd mari daune imaginii Opoziției, de care ele se află foarte aproape (România liberă de CDR, iar Ziua de PL '93), de parcă ar fi dorit nu să-l infirme, ci să-l confirme pe d-l Alfred Moses în unele dintre aprecierile sale, mai degrabă rezervate față de Opoziție.

Mai întîi ar fi fost necesară o bună punere în context: chiar dacă ambasadorul Moses s-a arătat destul de necritic față de PDSR și Ion Iliescu, trebuie recunoscut că presiunile americane au însemnat mult în treptată distanțare a acestora față de PRM întîi și PUNR mai apoi, așa cum, în absența acestor presiuni și îndemnuri, nu s-ar fi semnat Tratatul româno-ungar. Pe de altă parte, trebuie admis, chiar dacă nu este plăcut deloc, faptul că Opoziția, și în

special CDR, a făcut destul de puțin pentru a demonstra, mai ales pentru un ochi și o minte străină, că ea este capabilă nu numai să învingă în algerile din acest an, dar și să guverneze singură în mod eficient după aceea. Așa cum arătăm într-un articol scris în 1994 (v. cartea mea *Mașina de fabricat fantasmă* – Clavis, 1995, p. 180), încă de pe atunci, Departamentul de Stat tindea tot mai mult să accepte guvernarea de la București drept un partener normal de dialog, mizînd tot mai puțin pe șansele Opoziției de a ajunge repede la guvernare. În complicat context politic central și est-european, prioritățile Statelor Unite devenise stabilizarea regimurilor cit de cit „civilizate”, descurajarea alianțelor guvernelor respective cu partide naționaliste sau extremiste, evitarea conflictelor etnice și încurajarea unor regimuri care, oricît de imperfect democratice ar fi fost în fapt, acceptau, drept principiu, regulile jocului democratic și orientarea pro-occidentală. Regimul de la București este un astfel de regim, deloc ideal, dar departe de a fi diabolic, în perspectiva americană.

Deși există multe puncte rezonabile în această perspectivă, noi am dori să sperăm că rămîne, pentru România, și altceva, cu adevărat mai bun decît „regimul Iliescu”, și că actuala Opoziție poate aduce cu sine acest „altceva”.

Totuși, nimic de felul unei analize critice nu a însoțit, în publicațiile amintite, „epistolarul” menționat. Dimpotrivă, parcă pentru a dori să se dovedească fără umbră

de îndoială că Opoziția, prin presa sa, este cel puțin la fel de nedemocratică precum Puterea, „punerea în pagină” ori articolele înșoțitoare au prezentat cu totul altfel lucrurile:

De exemplu: în Ziua (14 sept. 1996, ed. a II-a), întreaga „afacere IRI” se explică printr-o tenebroasă conspirație criptobolșevică Clinton-Elțin-Iliescu. După citeva necuviințe ieftine la adresa președintelui SUA și o ridicolă punere în paralel a alegerilor din Rusia și din România, se scrie că agentul duplicitar al acestei conspirații ar fi nimeni altul decît Alfred Moses. Mai mult, în această conspirație, Alfred Moses ar reprezenta și interesele cercurilor evreiești, care, în schimbul promisiunii retrocedării „presupuselor averi evreiești”, confiscate de regimul comunist, l-ar susține, eventual fără acordul guvernului american, pe președintele Iliescu. Aceeși teorie – promisiunea retrocedării proprietăților evreiești în schimbul susținerii actualei guvernări – a apărut și în România liberă sub semnătura lui Anton Uncu. Pe scurt, iată renăscînd vechiul și „democraticul” adagio, într-un mod prea puțin voalat: *evreii ne vînd rușilor, bazîndu-se pe naiivitatea sau chiar pe complicitatea americanilor!* Iar asemenea drăgălășenii antisemite apar tocmai în ziare ale Opoziției democratice, în timp ce ziarele apropiate Puterii, precum *Curierul național*, îl apără, desigur, pe ambasadorul SUA. Frumoase vremuri am ajuns să vedem!

(Continuare în pagina 7)

Luni 16 septembrie

• **A fost semnat Tratatul cu Ungaria**
La Timișoara, premierii României și Ungariei au semnat Tratatul de înțelegere, cooperare și bună vecinătate dintre cele două țări. Această inițiativă a fost salutăată de numeroase cancelarii occidentale. Pe parcursul întregii ceremonii de semnare a Tratatului, citeva sute de timișoreni au scandat lozinci antiprezidențiale. În același timp, la Cluj, Gheorghe Funar a organizat un marș funebru, în urma căruia a fost înmormîntată „inima României străpunsă de pumnalul unguresc”.

• **Curtea Constituțională a respins alte contestații**
Curtea Constituțională a respins contestațiile privind candidaturile lui Ion Iliescu, Emil Constantinescu, Constantin Mudava și Constantin Niculescu pentru funcția de președinte al României. Curtea Constituțională a constatat că motivele invocate de contestatari sînt neîntemeiate.

Marti 17 septembrie

• **Parchetul îl dispulcă pe Ion Iliescu**
Parchetul General a dispus neînceperea urmăririi penale împotriva președintelui Ion Iliescu privind gestul acestuia de a oferi, în timpul campaniei electorale, suma de 100.000 lei unei bătrîne. PL '93 a sesizat, pe 5 septembrie, Parchetul General, afirmînd că șeful statului a încălcat articolul 77 din Legea alegerilor parlamentarelor.

• **Rusia reacționează la Tratatul româno-ungar**
Rusia a salutat semnarea Tratatului de la bază dintre România și Ungaria, dar „nu poate să fie solidară cu una dintre prevederile unui articol al tratatului prin care părțile se angajează să se susțină reciproc pentru a se integra în NATO”. „Poziția Rusiei în problema extinderii spre Est a NATO este bine cunoscută atît în Ungaria, cît și în România, la fel cum este cunoscut și faptul că relațiile noastre ar avea numai de cîștigat dacă s-ar fine seama întru totul de aceasta”, se arată într-un comunicat al MAE rus.

Miercuri 18 septembrie

• **PDSR și-a prezentat oferta politică**
Prezentarea ofertei electorale a PDSR a permis partidului de guvernămînt să-și prezinte realizările din ultimii patru ani: veniturile reale ale populației au crescut cu 22%, PIB cu 18%, iar producția industrială cu peste 22%, au fost create două milioane de locuri de muncă etc. Pentru viitor, PDSR își propune continuarea reformei, care pînă acum a fost întîrziată și de condițiile dificile, dar și de faptul că Opoziția „a refuzat să-și asume responsabilitățile guvernamentale” (Ion Iliescu).

• **Ministerul Apărării despre extinderea NATO**
O decizie pripită în ceea ce privește extinderea NATO ar putea fi apreciată de România ca fiind discriminatorie, a declarat ministrul Apărării, Gheorghe Tinca, după o întîlnire cu omologul său polonez. „Dacă extinderea NATO este privită drept îndreptarea unei greșeli – mă refer la Ialta –, trebuie să fim conștienți de faptul că o greșeală îndreptată pe jumătate este o altă greșeală”, a adăugat Tinca.

Joi 19 septembrie

• **Camera Reprezentanților propune includerea României în NATO**
Congresmanul republican de Ohio, Martin Hoke, a introdus în Camera Reprezentanților a SUA un proiect de lege referitor la extinderea NATO pentru unele țări din Europa Centrală – în speță România, Slovenia și Slovacia. Proiectul de lege recomandă acordarea celor șase state central-europene a statutului de „membru politic” al NATO și totodată începerea simultană a negocierilor de aderare. Anterior, Congresul american a adoptat o lege care se referă la extinderea NATO doar în ceea ce privește Polonia, Cehia și Ungaria.

• **Parlamentul European reacționează dur**
Parlamentarii Uniunii Europene au adoptat o rezoluție care condamnă hotărîrea Parlamentului României privind unele măsuri de condamnare a homosexualilor. În același document, corpul legislativ al UE cere președintelui României să-și exercite prerogativele de care dispune pentru a împiedica intrarea în vigoare a amendamentelor la Codul penal adoptate de Parlament.

Vineri 20 septembrie

• **PNL exclude orice colaborare cu ANL**
La propunerea PNL, Comitetul Executiv lărgit al CDR a aprobat hotărîrea privind excluderea oricărei forme de colaborare cu ANL, înainte sau după alegeri. „Nu vom colabora cu ANL, deoarece programul aceste formațiuni este fantezist”, a declarat vicepreședintele PNL, Viorel Cataramă.

• **CDR acuză PDSR și pe Ion Iliescu**
Comitetul Executiv al Convenției Democratice a adoptat o declarație prin care avertizează că în actuala campanie electorală „PDSR și echipa candidatului susținut de acest partid, Ion Iliescu, a investit sume enorme în difuzarea unor atacuri deșănțate și iresponsabile”.

Sîmbătă 21 septembrie

• **ANL propune CDR să colaboreze**
Surprinsă de hotărîrea „tacită” a CDR de a întrerupe orice legătură cu ANL, liderii acestei alianțe consideră că cooperarea tuturor forțelor din actuala Opoziție în vederea cîștigării alegerilor și a formării viitorului guvern reprezintă o prioritate politică.

• **Emil Constantinescu se pronunță pentru un guvern de coaliție**
Aflat în campanie electorală în județul Giurgiu, liderul CDR, Emil Constantinescu, a arătat că, dacă va cîștiga alegerile, Convenția intenționează să creeze un guvern de coaliție. Primul-ministru va fi desemnat prin negocieri cu partenerii. Constantinescu a arătat că dacă Regele va reveni în țară, o va face ca simplu cetățean.

Rubrică realizată de MARIAN CHIRIAC

ILIE ȘERBĂNESCU

Bagajul nemeritat al FPP-urilor

Senatul a adoptat săptămîna trecută legea prin care cele cinci Fonduri ale Proprietății Private (FPP) se vor transforma, din noiembrie, în societăți de investiții financiare. Legea - adoptată deja tîrziu - lasă în ceață, chiar și în ceasul al 12-lea, aspecte importante ale acestei inevitabile transformări, în timp ce soluțiile prevăzute în reglementarea altor aspecte complică extrem de costisitor lucrurile.

Înființate pentru a gestiona cele 30 de procente din capitalul societăților comerciale cu care au fost împrumutate cetățenii adulți ai țării, potrivit legii privatizării din 1991, FPP-urile au fost acționate în proporție de 30% în fiecare din aceste societăți (restul de 70% din capital aparținînd FPS-ului, în numele statului). În programul de privatizare în masă din 1995-1996 au fost cuprinse însă nu toate, ci doar ceva mai mult de jumătate din societățile comerciale; în schimb, privatizarea pe baze gratuite (prin subscripții în cupoane și certificate de proprietate) a putut urca în cazul acestora pînă la 60% din totalul capitalului (sau numai pînă la 49% dacă întreprinderea se numără printre cele care rezervau pachetul de control de 51% din acțiuni unor investitori strategici, români sau străini).

Din cauza acestei nesurapunerii urmează să se efectueze transferuri de proprietate de la FPP-uri către FPS, în contul întreprinderilor care nu au fost cuprinse în programul de privatizare în masă și în cadrul cărora FPS urmează să devină, cel puțin pentru un timp, acționar unic. Se estimează că operațiunile de transfer, avînd în vedere complexitatea lor, vor dura mult timp și nu se vor termina - așa cum ar fi normal - înainte de încetarea activității FPP-urilor în forma de pînă acum. Prevederea legată de transferurile de proprietate de la FPP-uri către FPS este stipulată în legea din 1995 privind accelerarea privatizării, dar problema este departe de a fi clarificată, pentru că, în măsura în care nu se stabilește exact componența capitalului inițial al noilor societăți de investiții financiare, nu se poate preciza nici cit anume și, mai ales, ce anume din ceea ce au deținut fostele FPP-uri trebuie să treacă la FPS. Or, recenta lege adoptată de Senat nu aduce în materie nici o clarificare suplimentară.

În forma și cu funcțiile de pînă acum, FPP-urile mai puteau să ființeze doar pînă la 30 aprilie a.c. După aceea, intrucît cupoanele și certificatele de

privatizare își încetau valabilitatea, FPP-urile, în forma de pînă acum, nu mai aveau obiect de activitate, fiind obligatoriu transformarea lor în societăți de investiții.

O lege specială de transformare a FPP-urilor în societăți de investiții ar fi trebuit deci adoptată de mult. Controverse puternice s-au manifestat însă nu numai între forțele politice reprezentate în Parlament, dar și între diferitele grupuri de interese economice, în legătură cu prevederile unei asemenea legi. Aceasta pentru că FPP-urile pot deveni o forță în economie, urmînd a deține părți importante din proprietatea industrială. Este vorba de proprietăți dobîndite pe baze strict administrative, fără vreun efort: managerial sau de activitate pe piață. Principala problemă căreia trebuia să i se găsească o rezolvare era tocmai determinarea capitalurilor sociale inițiale ale societăților de investiții financiare rezultate. Mai concret: cu ce vor porni la drum noile societăți derivînd din FPP-uri?

În principiu, capitalul acestor noi societăți n-ar trebui să fie mai mare decît ceea ce cetățenii au subscris în cupoane și certificate de proprietate la FPP-uri (și nu direct la întreprinderi). FPP-urile au încercat însă să determine reglementări prin care să preia pe noul drum și unele dețineri de acțiuni din portofoliul unor întreprinderi profitabile, dețineri pe care și le-au aranjat cînd au fost acționari ai societăților comerciale. Este vorba îndeosebi de pachete de acțiuni păstrate în întreprinderi care s-au privatizat prin metoda MEO (cître salariați și conducerea întreprinderii), dar și prin alte metode, și în cazul cărora FPP-urile nu și-au vîndut, la vremea privatizării, integral partea de 30% deținută în capital.

Nu este foarte clar dacă FPP-urile au avut sau nu cîștig de cauză, căci legea adoptată de Senat nici nu prevede includerea, dar nici nu interzice includerea acestor participații în ceea ce va constitui bagajul cu care vor porni la drum societățile de investiții rezultate din FPP-uri. Legea nu stabilește unde, adică la care întreprinderi, ar urma să fie plasat capitalul cu care noile societăți au dreptul să plece la drum în virtutea subscrierii de către cetățeni în cupoane și certificate la FPP-uri. În mod normal, capitalul noilor societăți rezultînd din FPP-uri ar urma să fie considerat plasat în între-

prinderile unde subscripția directă în certificate și cupoane a cetățenilor nu a acoperit cota prevăzută a fi rezervată privatizării pe baze gratuite. Adică, mai pe șleau spus, acolo unde a mai rămas loc, ceea ce ar însemna la întreprinderi nerentabile. În măsura în care legea nu precizează acest lucru, FPP-urile se vor strădui, dimpotrivă, ca, înainte de toate, capitalul la care au dreptul din subscripțiile cetățenilor să fie considerat plasat tocmai acolo unde au deja aranjate dețineri profitabile, urmînd să transfere deținerile neprofitabile către FPS, cu alte cuvinte să le lase în seama statului. Legea adoptată de Senat nu tranșează, de fapt, de partea unei abordări sau a alteia în bătălia FPP-urilor, ci de-abia ascute această bătălie.

A doua problemă ce se cerea rezolvată era legată de modalitatea de administrare și distribuire a dividendelor încasate de FPP-uri în perioada de funcționare pînă la încheierea subscripției directe în cupoane și certificate la întreprinderi. Deși au avut a gestiona în numele cetățenilor o proprietate industrială reprezentînd 30% din capitalul societăților comerciale, FPP-urile nu au distribuit nici un dividend cetățenilor. S-a pretextat că ar fi costat mai mult distribuția în sine decît ceea ce ajungea la fiecare cetățean. Pentru FPP-uri, însă, a fost vorba de sume deosebit de importante pe care au putut să le fructifice în plasamente sau contra dobîndă în depozite bancare. În mod evident, sumele rezultate nu li se cuvin. Sub formă de dividende ar trebui distribuite cetățenilor. Proiectul guvernamental de lege așa prevedea. Au existat însă presiuni ca aceste fonduri bănești să fie preluate de noile societăți ce vor rezulta din FPP-uri, urmînd ca cetățenii să primească acțiuni ale respectivelor societăți în schimbul sumelor convenite cu titlu de dividende.

Cetățenii nu se aleg cu nimic, căci este vorba, pe om, de acțiuni în valoare maximă de 15.000 de lei (față de, măcar în principiu, circa 1 milion lei în programul de privatizare în masă), în timp ce cheltuielile de administrare vor fi imense. Cine și pe cheltuiala cui va distribui alte 80-85 de milioane acțiuni? Și cine și pe cheltuiala cui va gestiona tranzacționarea acestora? Să ținem cont că numai organizarea pieței de tranzacționare a acțiunilor rezultînd din programul de privatizare în masă a costat peste 22 milioane dolari, făcîndu-se pe bani americani.

Singurele beneficiare nemeritate vor fi societățile de investiții ce vor rezulta din FPP-uri, care vor porni astfel la drum cu un capital mai mare. Aceasta pe lîngă celelalte avantaje imense - un portofoliu solid de acțiuni și „relații” clientelare cu întreprinderile - pe care le au față de societățile de investiții create pe baze private. Din păcate, este vorba de avantaje create cu totul și cu totul extracurențial, obținute prin decizii administrative și nu prin inițiativă antreprenorială și prin străduința de a convinge și atrage investitorii.

S-a votat Codul penal

Doar 7 deputați din PAC, UDMR și PD au votat miercuri, 18 septembrie, împotriva proiectului de Cod penal elaborat de cuplul Predescu-Suian. Totuși, rezultatul votului nu a reflectat opiniile exprimate la dezbaterile de grupurile parlamentare. De altfel, deputatul PAC Gheorghe Gorun ne-a și declarat că adoptarea Codului penal se înscrie pe linia obișnuită de activitate parlamentară: înlocuirea unui lucru rău cu unul ceva mai puțin rău. Mărirea pedepselor la aproape toate infracțiunile penale, neincriminarea unor infracțiuni cum sînt crima organizată și corupția, menținerea sancțiunilor pentru fapte ce nu ar mai trebui să facă obiectul Codului penal (defăimarea națiunii, neglijența în serviciu, homosexualitatea etc.) sînt principalele deficiențe ale legii, evidențiate de Adrian Severin, care promitea înaintea votului final că PD va cere în viitorul legislativ o nouă revizuire a Codului penal. La medierea din această săptămîna este de așteptat ca, la presiunea Guvernului (care și-a reafirmat recent hotărîrea de a-și îndeplini angajamentele internaționale), parlamentarii să renunțe la sancționarea în orice condiții a homosexualității. Și tot la mediere senatorii vor accepta și ei, probabil, eliminarea din proiect a articolului care pedepsește cu ani buni de

RALUCA STROIE-BRUMARIU

Noutăți parlamentare

închisoare arborarea însemnelor altui stat.

Codul de procedură penală, votat în aceeași zi cu aceeași largă majoritate, prevede prea multe situații în care este permisă punerea sub ascultare a convorbirilor telefonice și apoi folosirea lor ca probe în procesele penale. Cu chiu cu vai, deputații PDSR au acceptat obligativitatea obținerii prealabile a unor autorizații pentru efectuarea înregistrărilor, în textul inițial înregistrarea putînd fi făcută și fără aprobarea procurorilor. Cîțiva deputați din Opoziție au solicitat și eliminarea articolului ce permite prezentarea înregistrărilor audio și video ca probe în procesele penale, pe motiv că acestea pot fi trucate de către specialiști. În scandalul Bucur, chiar d-l Măgureanu susținea că orice specialist din SRI poate ușor să truceze casete audio, fără ca acest lucru să poată fi dovedit. Totuși, articolul a rămas în corpul legii și acolo va rămîne și după mediere.

O formalitate - Legea privind controlul averilor

Tot la sfîrșit de mandat și în grabă mare a adoptat Camera Deputaților și Legea privind declararea și controlul averii. Adevărul e că proiectul a fost trimis de Guvern la Parlament abia cu vreo două săptămîni înainte de încheierea sesiunii de vară, dată la care atît Senatul cit și Camera se grăbeau să termine cu medierile și cu votarea legilor adoptate deja în una din Camere. Cum legea nu acționează retroactiv, este evident că întîrzierea cu care a fost elaborat proiectul nu e întîmplătoare. Legea nu va fi aplicată nici unuia dintre demnitarii actuali, ea fiind gîndită de fapt pentru cei rezultăți din viitoarele alegeri. Chiar și așa, proiectul nu este altceva decît o formalitate menită să închidă gura celor ce reproșează guvernanților protejarea corupției și a îmbogățirilor peste noapte. Declarația de avere a demnitarilor este confidențială, opinia publică neavînd acces la ea. Potrivit legii, declarația de avere a

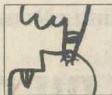
președintelui țării va fi depusă la președintele Curții Constituționale, parlamentarii le vor depune la președinții Camerelor, aceștia împreună cu primul-ministru le vor depune la președintele țării, membrii guvernului la primul-ministru, consilierii județeni și locali, precum și primarii la prefecți și funcționarii publici la persoanele care i-au numit. Cel mai contestat la dezbateri a fost însă mecanismul de control. Proiectul prevede constituirea unei comisii de cercetare a averilor funcționarilor inferiori, formată din doi judecători de la Curtea de Apel și un procuror de la Parchetul ce funcționează pe lîngă Curtea de Apel. Cererea de cercetare a averilor poate fi făcută de primul procuror al Curții de Apel sau chiar de cei în cauză. Pentru cercetarea averii președintelui țării, a parlamentarilor, miniștrilor și magistraților se va forma o altă comisie, compusă tot din trei membri - doi judecători la Curtea Supremă de Justiție, desemnați de președintele acesteia, și un procuror din Parchetul General.

Cum nu există nici o prevedere în lege care să oblige comisia să dea curs sesizărilor primite, e clar că orice decizie de a controla averea unui demnitar împotriva căruia s-au adunat plîngerii rămîne la latitudinea celor trei magistrați. Ceea ce, remarcă deputatul PNȚCD Gheorghe Cristea, este o cenzură a controlului averilor, nicidecum un control real și democratic.

RADU CĂLIN CRISTEA

Către un viitor de tristă amintire

PDSR Romul Vonica, cel care a înmormintat cu tact, inspirație și devotament de partid dosarele „comisiei anticorupție”, a fost propulsat spre Curtea Constituțională?

Apărătorii simbolici ai legii sînt, iată, și primii care, dacă nu o sfidează de-a dreptul, o „emasculează” (cum ar zice d-l Meleşcanu), hărăzindu-i trasee oculte, unde democrația nu e niciodată pentru că-ți. Justiția e necruțătoare cu infractorii fără o identitate publică semnificativă, dar din colț în colț cînd trebuie să pună sentința pe dosare cu minime conotații politice. A înverzit de cinci ori iarba pe mormintele lui Crăiniceanu și Frumușanu și justiția încă nu e convinsă de culpa ofițerului SPP Gabor. Simbătă seara, d-l Le Breton, fostul ambasador al Franței la București în perioada 1987-90, afirma pe un post de televiziune că toate așa-zisele „processe ale Revoluției” au fost „derizorii”. Crime comise cu sînge rece au devenit subiecte de operetă. Tocmai au fost depuse rapoartele Comisiei „Decembrie '89”. Citez o opinie a vicepreședintelui comisiei, senatorul PDSR Sergiu Nicolaescu: „(...) din cînd în cînd, în raport apar aprecieri care defavorizează Armata sau Securitatea, aprecieri care au supărat unii colegi. Am scos aceste aprecieri din raport”. Ca să nu rămînă anul acesta „fără coledzi”, d-l Nicolaescu a decis să se poarte cu delicat cu Armata și Securitatea, ca și cum acestea n-ar fi împuscat oameni, ci doar ar fi intrat în față la o coadă la lapte. Să fi văzut chiar numai cai verzi pe pereți generalul Florică? Unde e corupția la nivel înalt trimbitată cu atîta curaj de generalul Pitulescu, alt cavalier al dreptății speriat ulterior și de ecoul propriei voci?

Dacă alegerile din noiembrie vor aduce schimbări, atunci prima dintre ele va trebui să fie revenirea în legalitate a legii. Altfel, nimic nu se va schimba. Degeaba înlocuim căpriorii casei: temelie a putredă. Flirtul cu justiția, precum și toate inadmisibilele cochetații ale justiției nu trebuie asumate ca o damnațiune, ca un cerc vicios din care nu se poate ieși. Șase judecători ai birourilor electorale din București și SAI au decis, zilele trecute, să amîne cu cîteva zile începerea activității lor, asta pînă ce-și vor fi încheiat afacerile private, cu niște procese aflate pe rol. O asemenea mentalitate nu are nimic sinonim cu democrația, fie aceasta și numai într-o formă incipientă; doar o justiție dormitînd nu găsește oportun să le arate usa celor șase, cu tot bine meritatul opoziții. Anii de bișbiială democratică de pînă acum au demonstrat că unul din reflexele cele mai păgubitoare ale cetățeanului este împăcarea cu o accepțiune strict balcanică a ideii de justiție. O justiție inevitabil levantinizată, cu garanții ai dreptății care ezită, cu o mentalitate colectivă care știe și profită de faptul că garanții dreptății ezită. Cu un individ al cărui prim instinct este de a se simți protejat nu de lege, ci de speranța interpretării legii într-un fel care să-l favorizeze. Fără expurgarea acestor lanțuri de complicități patologice, vom continua, de fapt, să trăim într-un fel de democrație fardată grotesc, în care remanențele cele mai parșive ale comunismului și jindurile euro-atlantice se vor măcina, mecanic, într-un monolog bolborosit. Într-o silabisire a delirului.

Cîntecul de lebedă al actualului legislativ („Le-giuitorul”, cum i se mai spune) va rămîne, probabil, Codul penal. E o despărțire simpatomatică pentru un anumit spirit al legii, care continuă să apeze, ca o placă funerară, asupra societății românești. În po-fida opintirii unor partide din opoziție, mesajul acestui Cod penal este bîntuit de cel mai periculos duh al ultimilor ani: e vorba de caracterul fatalmente ușuratic al justiției. Pe de o parte, o anume înclinație pentru legi strîmbe, pline de cusururi, îndărătul cărora se poate lesne ghici cel mai puternic curent politic al momentului. Pe de altă parte, o adevărată vocație dovedită în evitarea sau chiar sfidarea legilor. Găsim în cele două situații perfect complementare cea mai retrogradă tendință a ultimilor ani. Una cu atît mai periculoasă cu cît are efecte devastatoare, zăpăcînd o conștiință civică și așa îndeajuns de buimacă. Regimul actual a lăsat cîmp deschis unei percepții frivole a justiției, încăr-cîndu-și conștiința cu promovarea unor legi defec-tuoase pînă la aberație și, mai ales, cu inculcarea ideii că instanța juridică e un fel de prieten al omu-lui, un amic disponibil la hatîruri. Justiția română a devenit, mai ales în acești ultimi ani, fatalmente predispusă la concesii. Uneori absentă, altelei în-trînd vijelios în scenă pentru execuții sumare. De cele mai multe ori picotînd, distrată de spectacolul mărunț al plevustii și exprimîndu-și de obicei vigi-lența prin omisiune la apariția „rechinilor”. Justiția s-a complăcut într-un pasivism cu influențe toxice asupra moralului public. Un moral în cădere, frus-trat de triumful complicităților de tot felul, încolțit de șmecheri și descărăreți, constrîns pînă la urmă să se supună noii religii a tranziției: unde e lege e și tocmală. La periferie, dar mai ales de către virfuri-le Puterii. Undeva, foarte sus, unde aroganța dis-cresionară a fostei nomenclaturi s-a păstrat intactă.

Dacă nu toate, măcar principalele drumuri duc la d-l Iliescu. Dincolo de orice polemici, dacă d-l Iliescu va cîștiga din nou, se va putea afla în frun-tea statului timp de 11 ani, apărut nu-mi dau seama prea bine de ce fel de lege. Același domn Iliescu, dacă ne mai amintim, îndemnase în mod public ad-ministrațiile locale să nu aplice hotărârile instanțelor de judecată. D-l Iliescu a promulgat destule legi prin care n-a făcut decît să protejeze interesele castei politice aflate la putere (un exemplu ar fi Legea caselor naționalizate). Șeful statului n-a lăsat prin nimic să se înțeleagă că ar fi nemulțumit de absen-ța altor legi vitale, cum ar fi aceea a bugetelor pri-măriilor. Cea mai influentă personalitate politică a României a gestionat această vraște legisla-tivă, fiind cel puțin un stimulent moral pentru o justiție captivă încă tropismelor comuniste. Să nu fim însă prea severi cu președintele. La viteza cu care d-l Iliescu schimbă șefii, partidul și regimurile politice, nu ne-ar mira să-l descoperim într-o bună zi supus legilor lui Dumnezeu: după ce a propăvăduit ateismul și a asistat fără să crîncească la intrarea cu bulldozerul în bisericile Bucureștiului, d-l Iliescu a ajuns acum să evocă cu smerenie slujbele la care asista în primii ani de școală.

Alte modele. D-l Gherman, al doilea om în stat, se află într-o asemenea stare de somnolență imobi-liară, încît, deși susține că ar avea o singură locuin-ță, forțele de ordine îi păzesc trei. D-l Năstase tră-iește, în schimb, în perfectă claritate a situației sale locative, de unde și cunoscuta proclă. D-l Năstase a putut șoca într-o împrejurare recentă, cînd, anunțînd decizia de a-l da în judecată pe Nicolae Cristache pen-tru o pretinsă calomniere a sa în volumul *Condam-nat la Cotroceni*, adăuga: „(...) am înțeles ca, încă din faza de editare, să notific autorului, editorului și re-dactorului-șef să-și revizuiască opera în ceea ce mă privește”. D-l Năstase a găsit oportun să transmită presei și corecturile pe care le solicitase în faza de manuscris a cărții, printr-un gest de o insolentă ci-nică demnă de Popescu „Dumnezeu” sau Dulea. Alte voci, alte încăperi! Fostul Procuror General, Drăgulin, a fost schimbat peste noapte, ca o lenjerie puțin uzată: nu i s-a repropoat nimic, n-a zis nici pis. Suspecta pareză a Parchetului în fața unor cazuri flagrante de încălcare a legii a rămas astfel doar o mică piedică în calea uitării, d-l Drăgulin grăbin-du-se să revină în viață, la mare. Departe de munții de dosare pe care le-a păzit ca pe ochii din cap, să nu cumva să apuce din greșeală calea tribu-nalelor. Într-o atmosferă virginală, de început de drum, d-l Iliescu și PDSR s-au angajat de o vreme

într-o cruciadă anticorupție. Cum răii și bunii, cele două părți aflate în ipotetic conflict, erau de fapt o unică entitate, PDSR se afla într-o postură absurdă: ori de cîte ori încerca să meargă pe urma corupției, se întîlna mai întîi cu sine însuși. Apăruse la un moment dat chiar un justițiar pe nume Panait, care, nedepins, pare-se, cu regulile casei, apucase să-i insire pe o listă pe toți prezumiții corupți din partid, începînd chiar cu capii acestuia. Eroare ca-pitală, bietul Panait urmînd să infunde temporar tenebrele anonimatului. Deși nu dă semne că ar dori să moară sărac, PDSR mimează cumsecădenia, susținînd că își apără doar social-democrația și ne-voile și nearul. Grijă exprimată, între altele, și prin adăpostirea la sînul său generos în acest sens a lui Ioan Sima, fostul director al „Daciei Felix”. Un curat social-democrat, sub directa îndrumare a că-ruia, în urma unei sarabande de matrapzlicuri, prin buzunarele multor depunători onești bate acum vîntul, iar echivalentul unei șesimi din în-treaga datorie externă a României s-a dus pe apa simbetei. Emil Dima, proptit de PDSR în fruntea FPS, a emis deunăzi un ordin de taină (3213 din 21 august) care încalcă flagrant Legea 31/90. FPS-ul e, se poate spune, instituția cea mai importantă în transferarea capitalului de stat spre sectorul priv-at. În timp ce d-l Văcăroiu exulta la gîndul că ar fi epuizat tot pachetul de legi menite să accelereze privatizarea, d-l Dima ce-mi făcea? Dădea acel or-din de un centralism feroce, trăind cu ochii deschiși toate visele de aur ale economiei de comandă și obligînd societățile comerciale cu capital majoritar de stat să aibă același număr de angajați, camioane sau ateliere, indiferent dacă, eventual, o supraîn-cărcare a unei scheme atît de rigide ar împinge spre buza falimentului. E încă unul din intrigantele exemple în care legi, ordonanțe, hotărîri, decizii etc. se bat cap în cap, ce dă stînga ia dreapta, funcțiile se anulează între ele, iar mecanismul nu merge. Nu mai miră atunci reacția recentă a unui senator: la respingerea unui proiect de preluare la stat a dat-oriei unei instituții de interes strategic, parlamenta-rul în cauză s-a declarat mai mult decît satisfăcut de acest vot negativ, afirmînd că apariția unei ase-menea legi n-ar face decît să stîngherească efectul altei ordonanțe guvernamentale. Exemplele par cu atît mai aiuritoare cu cît calcă în străchini tocmai cei pe care ar trebui să se bizuie credința în lege. Să mai adăugăm că Titus Raveica, pînă nu de mult în fruntea unui CNA unde a respins cu superioară le-hamite toate acuzațiile de partizanat politic, a sărit tocmai în barca PRM? Ori că fostul senator al

DECLARAȚIE ANL

Alianța Națională Liberală își manifestă surprinderea față de hotărîrea, tacită, adoptată de Biroul Executiv al Convenției Democratice Române, la sugestia d-lui Viorel Cataramă, de a întreprinde orice legături, electorale sau postelectorale, cu Alianța Națională Liberală.

Indiferent de unele momente mai tensionate survenite în raporturile dintre cele două formațiuni, a căror exclusivitate n-o deține Alianța Națională Liberală (să ne amintim doar declarațiile unor lideri ai Convenției Democratice Române cu ocazia creării Alianței Naționale Libérale), cooperarea tuturor forțelor din actuala Opoziție în vederea cîștigării alegerilor și a formării viitorului Guvern reprezintă o prioritate politică. Ar fi o dovadă de nerealism ignorarea acestei necesități.

În repetate rînduri, liderii ai Alianței Naționale Libérale și Nicolae Manolescu – candidatul Alianței Naționale Libérale la Președinție – au făcut apel la semnarea unui protocol de înțelegere cu Convenția Democrată Română, referitor atît la campania electorală, cît și la guvernare. Cea dintîi declarație publică a Alianței Naționale Libérale a cuprins propunerea identificării căilor de a se ajunge la o candidatură unică a Opoziției la Președinție.

Alianța Națională Liberală rămîne convinsă de reacția pozitivă a Convenției Democratice Române la aceste propuneri și își reafirmă disponibilitatea de a colabora cu Convenția Democrată Română, în interesul democrației și în speranța unei victorii comune la 3 noiembrie 1996.

21.09.1996
Comitetul de Coordonare al
Alianței Naționale Libérale

COMUNICAT CDR

Comitetul Executiv al Convenției Democratice Române consideră necesar să exprime o atitudine fermă față de repetatele atacuri ale Alianței Naționale Libérale – ANL împotriva CDR și a candidatului său la funcția de președinte al României, Emil Constantinescu.

Deși ANL susține în teorie că are drept principal adversar regimul Iliescu, campania sa electorală spune cu totul altceva, și anume că scopul prioritar al liderilor săi este discreditarea tocmai a adversarilor regimului Iliescu.

A sosit momentul ca această formațiune să afirme clar pe ce teren joacă și să-și pună de acord vorba cu fapta. Declarațiile fanteziste și agresive ale directorului de campanie a domnului Nicolae Manolescu nu au alt efect în afara aceluia de a acumula prezumții în favoarea ideii că ANL joacă, în 1996, rolul distructiv pe care l-au jucat alți preținși liberali în 1992. Ascociindu-se cu entuziasm campaniei concertate de denigrare a Convenției Democratice Române și a liderului acesteia, ANL periclitează nu numai șansele sale electorale – și așa mărunte –, ci și orice dialog politic cu CDR, acum și în viitor.

București, 20 septembrie 1996
Comitetul Executiv al CD
Secretar CDR Adrian Șerbu

GYÖRGY FRUNDA, candidat la președinția României din partea UDMR

UDMR critică, dar nu respinge Tratatul româno-maghiar

— Interviu realizat de Andrei Cornea —

Reacția UDMR față de semnarea Tratatului româno-ungar a dezamăgit pe multă lume. Mulți români și-au văzut aparent confirmate temerile legate de așa-zisa autonomie pe criterii etnice. UDMR a apărut într-un „front al refuzului”, alături de PUNR și PRM. Cum explicați această atitudine luată de UDMR?

În primul rând ar trebui să clarificăm atitudinea UDMR, pentru că în presă am citit articole contradictorii în legătură cu ceea ce a spus UDMR. Declarația noastră se bazează pe patru puncte. Primul punct afirmă necesitatea acestui tratat, necesitatea sa politică. De peste 70 de ani, aceste două state s-au uitat cu suspiciune unul la celălalt. România avea întotdeauna suspiciunea iredentismului maghiar, Ungaria avea întotdeauna suspiciunea că România dorește asimilarea populației maghiare din România. Din acest punct de vedere, existau indicii serioase: politica PCR și practica mutării populației în timpul dictaturii. În această situație, trebuia, în sfârșit, găsit un punct nou de plecare.

Necesitatea tratatului rezultă și din conjunctura politicii europene actuale. Pentru intrarea în organizațiile europene și euro-atlantice există drept condiție îmbunătățirea relațiilor dintre țările vecine, așa cum este necesară și rezolvarea problemelor minorităților naționale. În această situație, atît din punct de vedere al raporturilor bilaterale, cît și din punct de vedere al politicii generale europene, acest tratat era necesar, și UDMR a subliniat acest lucru.

Al doilea punct al poziției noastre afirmă laturile pozitive ale tratatului. Pentru că acest tratat are și laturi pozitive; el este rodul unei munci de aproape cinci ani. Într-o primă perioadă, Uniunea noastră a fost implicată în discutarea tratatului. Ni s-a cerut punctul de vedere atît de către Ministerul de Externe român, cît și de cel ungar. Punctul nostru de vedere principial a fost de a nu se hotărî peste capul nostru. Noi am construit un sistem politic logic, rațional al drepturilor pe care le pretindem, dar pe ultima sută de metri nu ne-a mai consultat nici partea română, nici partea ungară.

Încă un lucru pozitiv este că cele trei documente internaționale: documentul final de la Copenhaga, Recomandarea 1.201 și Hotărîrea privind drepturile minorităților naționale și religioase se află în Anexa tratatului și că astfel ele sînt ridicate la rang juridic. Mai sînt lucruri pozitive cu privire la învățămînt, limba maternă ș.a.m.d.

Relevarea laturilor negative reprezintă cel de-al treilea punct: nu este prevăzut în tratat un mecanism de control efectiv, eficient. Prin noile tratate internaționale, peste tot au fost înființate comisii ale Consiliului Europei, care pot fi implicate în aceste tratate. Or, atunci era normal să se înființeze un mecanism de control la care să participe direcția celor două ministere de Externe, cel puțin la nivelul secretarilor de stat, în plus experți din Consiliul Europei și, în legătură directă cu acesta din urmă, era necesară o instanță internațională care să reglementeze diferențele dintre cele două părți în interpretarea și în aplicarea tratatului. Iar precedentul tratat dintre Ungaria și Slovacia demonstrează că era nevoie de acest lucru. Un ultim aspect negativ este momentul semnării acestui tratat. Semnarea sa acum conduce la folosirea lui în campania electorală. Este negativ momentul și pentru că, în șase săptămîni, nu poate fi nici aplicat și nici ratificat. Deci, abia următorul guvern va trebui să-l aplice și următorul parlament să-l ratifice. După părerea mea, era mai bine dacă se încheia tratatul peste șase sau opt săptămîni, pentru că existau patru ani ca o nouă majoritate parlamentară și un nou guvern să îl aplice.

Poziția noastră (ceea ce reprezintă cel de-al patrulea punct al atitudinii noastre) este foarte clară: încercăm aplicarea lucrurilor pozitive imediat după semnare, deci nici nu așteptăm ratificarea, pentru că, dacă cele două părți sînt de bună-credință, nu

trebuie să așteptăm ratificarea. În viitor vom încerca să completăm neajunsurile, lipsurile tratatului. Mă refer aici la retrocedarea bunurilor bisericesti și comunitare, la aplicarea bilingvismului, la problemele autonomiei.

Deci, noi nu putem fi în nici un caz puși pe același plan, și nici măcar pe unul apropiat, cu partidele extremiste, PUNR și PRM, care au respins cu totul acest tratat. Pur și simplu, putem să spunem că nu sîntem complet mulțumiți de acest tratat. Dar luăm act de el și încercăm să îl aplicăm și să-i umplem lacunele. Aceasta este poziția noastră. Dar nu uitați că toată lumea, inclusiv Guvernul României și Guvernul Ungariei, recunoaște că acest tratat nu este perfect, că are lipsuri.

Au existat divergențe în UDMR în privința atitudinii față de tratat?

Da. Au existat diferite voci. Unii au susținut că UDMR într-adevăr să respingă tratatul, să nu participăm la semnarea tratatului și să declarăm că nu-l acceptăm. Eu am susținut punctul de vedere pe care vi l-am prezentat adineauri și acesta a fost acceptat de Consiliul Reprezentanților în ședința de la Tîrgu-Mureș, cu cîteva zile înainte de semnarea tratatului. Deci, aceasta este poziția oficială a UDMR.

„Eu nu mă adresez doar comunității maghiare din România“

Acum, ca reprezentant al UDMR în alegerile prezidențiale, ce program electoral aveți? Care-i deviza dv. electorală?

Deviza mea electorală este: bunăstarea materială și spirituală, siguranța socială și păstrarea identității naționale. Cu aceasta, eu subliniez că, deși fiind candidatul UDMR, nu mă adresez doar comunității maghiare din România, ci tuturor locuitorilor acestei țări. Sper să obțin voturi și de la români, și de la celelalte minorități naționale, pentru că, pe lîngă alternativa pe care o propun pentru rezolvarea problemelor minorităților naționale, propun și alternative în domeniul vieții economice, sociale, politice și juridice, care, după părerea mea, pot scoate România din actuala stare de criză.

Dați-mi un exemplu sau două de asemenea alternative care interesează nu doar comunitatea maghiară, dar pot interesa întreaga țară.

Haideti să alegem un exemplu din domeniul politicii externe și unul economic. În domeniul politicii externe, sînt un susținător foarte convins și hotărît al integrării europene și euro-atlantice a României. După părerea mea, Guvernul român are toată responsabilitatea pentru pierderea cursei integrării în primul val. Eu unul aș solicita să se facă publice în primul rînd criteriile de admisibilitate, pentru ca opinia publică românească să nu fie în necunoștință de cauză cu privire la integrare. Ea tre-

Deviză electorală:
„Bunăstare materială și spirituală, siguranța socială și păstrarea identității naționale“.

buie să știe exact ce înseamnă integrarea în structurile economice europene și în structurile militare europene, care este prețul integrării, care sînt avantajele și dezavantajele integrării. Pentru a ști acest lucru, trebuie să faci cunoscută lista de criterii.

Știți că, recent întors din Germania, domnul Emil Constantinescu a spus că are informații, primite de la vicecancelarul Germaniei, Klaus Kinkel, cu privire la poziția codașă a României, în urma completării chestionarelor. Or, Guvernul a dat un comunicat în care consideră că această afirmație nu corespunde realității.

Afirmația d-lui Constantinescu corespunde adevărului. De fapt, Guvernul ar trebui să citească fie și numai declarația pe care o dă propriul ministru al Apărării Naționale, care spune că sîntem pe penultimul loc din punct de vedere al îndeplinirii criteriilor militare. România este singura țară careia, în chestionar, i s-au pus întrebări suplimentare. Deci, acest lucru dovedește că România este singura țară care nu a răspuns corespunzător, nici măcar teoretic, la chestionarul pus. Normal ar fi fost ca Guvernul să fi făcut publice aceste criterii de admisibilitate. Or, el nu le-a făcut cunoscute nici măcar Parlamentului. Parlamentarii UDMR au cerut în Comisia de integrare europeană ca aceste criterii să fie aduse la cunoștința comisiei, pentru ca partidele noastre să-și pună părerea. Guvernul nici pînă azi nu a făcut acest lucru. Cum poți să îndeplinești atunci criteriile de admisibilitate? Deci, prima condiție ar fi ca acestea să fi fost făcute publice. În al doilea rînd, criteriile trebuie îndeplinite imediat pe două planuri. Pe plan legislativ, modificarea legislației românești în spiritul legislației Uniunii Europene și, în al doilea rînd, concret, prin aplicarea legii și a convențiilor pe care le avem cu Uniunea Europeană și cu celelalte țări, în sensul criteriilor. De ce este necesară integrarea? Pentru că absența ei este cel mai mare pericol la adresa suveranității și independenței României. Și acest lucru trebuie înțeles de fiecare locuitor al acestei țări. Pentru că, este foarte clar, în șapte ani NATO și Uniunea Europeană se vor extinde pînă la noi, iar pe de altă parte ursul rusesc, care a dormit, se va trezi și întări. Iar a rămîne în suspans între NATO și Rusia este cel mai mare pericol la adresa României.

Punctul economic al programului dv.?

În primul rînd, sprijinirea micilor întreprinzători și a întreprinderilor mijlocii, dar în mod concret: printr-o procedură foarte simplă de înscriere, urmînd o politică de impozite și de taxe favorabile lor. Aici mă gîndesc și la asociațiile familiale, la turism și la toate serviciile, pentru că ei împreună pot crea acest număr, de 30%, care formează pătura medie a unei țări. Acest lucru a fost distrus în România după al doilea război mondial și în acest domeniu s-a făcut cel mai puțin în ultimii șase ani. Altfel: sprijinirea investițiilor străine. În România s-a investit în șase ani un miliard și jumătate de dolari. În aceeași perioadă, în Cehia s-au investit 7 miliarde, în Polonia 8 miliarde, în Ungaria peste 13 miliarde. Chiar în fosta Iugoslavie, care nu are încă șase luni de cînd s-a ridicat embargoul, s-au investit deja 1,3 miliarde. Trebuie să înțelegem că, fără investiție străină, diferența economică dintre noi și Uniunea Europeană crește, nu zi cu zi, ci minut cu minut, în proporție geometrică. Noi nu asigurăm o legislație adecvată, ne uităm la investitorii străini ca la niște hoți care vin să ne fure avuțiile, nu le permitem să-și scoată cîștigul în mod cinstit, nu le acceptăm tehnologia și mergem mai departe cu politica noastră. Nu poți să trăiești bine și să-i urăști pe străini. 88% din bugetul României merge pe cheltuieți, iar 12% pe investiții. Dacă ar crește investițiile străine am putea majora acest segment la 20%, pe banii lor și în favoarea noastră. Al treilea punct al programului meu economic privește privatizarea. Știți bine că 30% din bugetul național se cheltuiește pentru mamuții industriali morți. Tre-

buie privatizată fie în întregime, fie pe secții, fie pe unități mici, pe subsansamble. Și trebuie făcută privatizarea pe bani. Riscul omului participant la privatizare prin cupoane este nul și de aceea această privatizare nu are nici un rezultat.

Foarte importantă este stabilitatea legislației românești. În România legislația nu este stabilă, separarea puterilor nu este respectată, multe legi sînt adoptate de către Guvern prin ordonanțe. În '95, Parlamentul român a adoptat 200 de legi, Guvernul a adoptat 97 de ordonanțe, dar toate ordonanțele au reglementat domenii vitale ale vieții economice și sociale românești, pe cînd unele dintre legile noastre au avut în vedere timbrul fiscal, altele timbrul muzical, altele convenții internaționale. În sfîrșit, tot din domeniul economic: lupta împotriva pieței negre. Dacă toate aceste puncte se realizează printr-un program parlamentar coerent și sînt și aplicate corespunzător, atunci se poate rezolva și problema siguranței sociale.

Va ieși UDMR din actuala izolare?

Din cîte observ, e un program de tip liberal.

E e un program politic mai mult de tip creștin-democrat. Sau liberal cu accente sociale, dacă doriți.

Față de ce partid sau față de ce alianță din Opoziție, principal, vă simțiți mai aproape din acest punct de vedere?

Eu, la Consiliul Europei, fac parte din gruparea Partidului Popular European, care este de orientare creștin-democrat. Iar prin acest program am încercat să dau impuls liberalizării economice, vitală pentru România la ora actuală, dar în același timp să adopt niște măsuri de siguranță socială care sînt de domeniul ideologiei creștin-democrate. Liniile de demarcație nu sînt astăzi atât de clare cum erau în perioada interbelică între liberali și creștin-democrați, de exemplu.

Cu cine vă veți alia dintre partidele din România? Vă pun această întrebare fiindcă, după cum știm, UDMR a rămas izolată pe scena politică românească. Spre deosebire de ce se întâmpla la alegerile din '92, cînd făcea parte din CDR, acum ea se găsește izolată. Dacă Opoziția va reuși să obțină o majoritate aritmetică, aveți în vedere astfel de alianțe?

În primul rînd trebuie să mă refer la izolarea noastră. Din păcate, este singurul punct în care coaliția guvernamentală, în ultimii patru ani, a avut cel mai mare succes în ceea ce ne privește. Noi luptăm împotriva acestei izolări, iar unul dintre scopurile pentru care avem candidat la președinție este tocmai acela de a face cunoscut că programul nostru nu este antiromânesc, el oferind și alternative pentru România și, prin aceasta, să ieșim din izolarea în care ne aflăm acum. Următorul pas ar fi cel al alianțelor politice și guvernamentale. Noi sperăm ca, după noiembrie, să se nască o majoritate parlamentară și o coaliție guvernamentală democratică, care să facă posibilă participarea noastră atît în majoritatea parlamentară, cît și în coaliția guvernamentală. Sondajele de opinie arată că, fără noi, actuala Opoziție, deci Convenția Democrată, USD și ANL, ar putea avea în jur de 48-50%, deci noi am fi cea masă de siguranță cu care s-ar putea alcătui o majoritate parlamentară. Eu sper să fie așa și sper ca partidele din opoziție să aibă voința și puterea politică de a face această alianță. Semnele pe care le avem de la dîștii sînt contradictorii. Chiar din rîndul aceluiași partid există politicieni importanți și conducători de partid care văd posibilă o alianță cu noi, dar sînt și alții, care au anumite rețineri și suspiciuni. Eu cred că este în interesul comun al partidelor democratice din România și al nostru de a face o coaliție guvernamentală, care să rezolve în viitor așa-numita problemă a maghiarilor, pentru ca ea să nu poată fi folosită ca o diversivă politică. Dar în ceea ce privește alianța politică guvernamentală, vom discuta după alegeri. Faptul că Uniunea noastră are un candidat la președinția României cred că poate influența decisiv soarta viitorului președinte al României.

UDMR își va negocia voturile în al doilea tur de scrutin

Vreți să spuneți că în al doilea tur de scrutin, după toate probabilitățile, veți negocia voturile pe care le veți obține?

Acesta este scopul politicii. Politica este știința compromisului, a dialogului.

Unele voci spun că această negociere, care probabil că va fi mai degrabă în favoarea candidatului Opoziției decît în favoarea președintelui Iliescu, ar putea să aducă unele dezavantaje acestui candidat, care va fi acuzat de forțele naționaliste că s-a vindut unguilor. Deci credeți că această negociere a voturilor va fi ușoară, va fi dificilă, va aduce avantaje sau dezavantaje intereselor Opoziției?

În primul rînd, cred că ar fi defavorabil ca eu să spun acum cui îi voi da voturile, de fapt nici nu știu. Eu nu sînt deloc convins că președintele Iliescu va fi în turul doi. Dînsul mai are 32-33% în sondajele de opinie, dar de la săptămîna la săptămîna voturile scad, pe cînd domnul Constantinescu are un electorat stabil, care încet crește, și crește și procentajul domnului Roman. Pe de altă parte, toate sondajele de opinie și rezultatul alegerilor locale dovedesc că partidele naționaliste au pierdut în România în ultimii patru ani.

Sondajele mai arată ceva: că relațiile dintre români și maghiari sînt mai bune în zonele mixte, în timp ce atitudinea cea mai negativă față de maghiari este în județele unde nu există maghiari.

Deci, e clar că forțele naționaliste pierd. În această conjunctură politică favorabilă, nu cred că ar fi neștiință politică, diletantism, colaborarea cu noi, de frică să nu pierzi unele voturi. Vei pierde un anumit procentaj, care, oricum, este labil, dar vei câștiga din partea noastră un număr însemnat de voturi. Și încă ceva. Trebuie trecut pragul acesta psihologic: „Să-ți fie rușine de colaborarea cu UDMR”.

Fapt este că, începînd de acum un an sau mai mult, treptat, discursul Convenției Democratice a devenit mai naționalist și s-a invocat, ca argument, faptul că se deosește atragerea voturilor.

Analiza dumneavoastră este corectă. Eu nu sînt de acord cu această evoluție, dar este o realitate. Înainte alegerilor, întotdeauna linia naționalistă se întărește. Sînt, pe de altă parte, convins că politica Convenției Democratice nu va fi o politică naționalistă. Ar fi o sinucidere pentru Convenție să fie naționalistă, să lupte împotriva timpului. Nu cred acest lucru și nu cred că este rău faptul că, acum, noi nu sîntem într-o coaliție electorală politică. Coaliția trebuie să ia naștere după alegerile din noiembrie.

Ce credeți că va putea ameliora în plus relațiile dintre majoritatea românească și minoritatea maghiară? Dincolo de ceea ce pot sau vor să facă politicienii, ce s-ar mai putea face la nivelul societății?

Societatea civilă are un rol mai important chiar decît politica pentru omul obișnuit, prin alternative pe care le oferă vieții zilnice, de la cultură la economie, unde situația oamenilor poate fi îmbunătățită — și aici trebuie să mă întorc la tratat. Conțea foarte mult cum este aplicat acest tratat. Dacă pedicile de înscriere a investitorilor unguri în România vor dispărea, deci dacă va exista un spirit nou de liberalizare, dacă turismul între cele două țări se va dezvolta, dacă românii vor investi mai mult în Ungaria, atunci eu cred că situația se va îmbunătăți. În Tirgu-Mureș cunosc români care înainte de '89 refuzau să vorbească ungurește, nici nu știau ungurește și condamnau orice încercare de a vorbi ungurește. Astăzi, fie că sînt profesori sau oameni de afaceri, mulți dintre ei au început să vorbească ungurește și văd lucrurile cu totul altfel. Ce înseamnă aceasta? Că mentalitatea oamenilor se schimbă, că acest ton agresiv, naționalist nu mai prinde în măsura în care a prins pînă acum. Am observat, am constatat că societatea civilă și ziarele, revistele societății civile, precum „22”, au o influență extraordinară în nașterea și consolidarea noii intelectualități și a unei clase conducătoare a societății civile.

PRECIZARE

Fiind plecată din țară, am aflat cu înțirzire că figurez pe lista de susținători ai candidatului USD la președinție, d-l Petre Roman. Precizez că e vorba de o eroare.

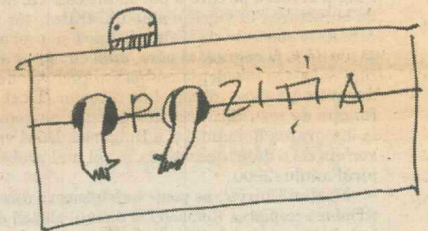
MAGDA CĂRNECI

Imaginea Opoziției

(Urmare din pagina 3)

Ar trebui imediat adăugat că retrocedarea tuturor proprietăților comuniste, afte evreiești, cit și maghiare, germane ori greco-catolice, nu e ceva necurat, ci este un deziderat normal și, potrivit unui stat de drept, un deziderat pe care Opoziția ar trebui să-l susțină. (Guvernul român, de altfel, a promis de mai multe ori că o va și face, în baza unei legi.) De ce ar trebui atunci ca d-l Moses să „încheie acorduri pe șest” la Cotroceni pentru această firească retrocedare? Atunci, în bună logică, ori Ziua, care scrie aceasta, delirează, ori președintele Iliescu promite ceea ce nu poate îndeplini, deoarece nu are sprijinul parlamentar necesar, iar atunci am vrea să știm care dintre partidele de opoziție se opune principiului retrocedării, de vreme ce e limpede că partide ca PUNR, PRM sau PSM nu îl vor susține niciodată.

Se va spune că, totuși, asemenea ieșiri anti-semitice sînt excepționale în presa de opoziție. Din păcate, Ziua nu e la prima „abateră” din acest punct de vedere, iar în alte privințe, România liberă nu strălucește nici ea prin toleranță și viziune democratică, așa cum a demonstrat-o, de exemplu, campania antiiehovistă din această vară. La modul mai general, CDR, în special, a devenit în ultimul an purtătoarea unui discurs public tot mai naționalist. Prin autoritatea unui Octavian Paler (totuși, director onorific al României libere), spre pildă, un fel de „naționalism bun” a devenit legitim, chiar dacă nu am fost încă dotați cu un îndreptar pentru a-l distinge pe acesta de cel rău, „de grotă”. Pe măsura slăbirii influenței politice a acestuia din urmă, „naționalismul bun” a proliferat mult dincolo de vechile limite care separau Puterea de Opoziție.

Poate mai grav este că, în unele situații concrete, CDR a ajuns să colaboreze cu PDSR și cu naționaliștii „de grotă” în Parlament în vederea reprimării unor minorități. Va rămîne o mare rușine pentru această formațiune, care se consideră „forța principală a Opoziției”, susținerea și justificarea, de către foarte mulți deputați ai săi, a articolului 200 din Codul penal în forma sa ceaustă, nerevizuită, pedesindu-se astfel cu închisoarea relațiile homosexuale, chiar și atunci cînd acestea se desfășoară în intimitate. A fost violată în acest fel Constituția, care protejează viața privată, tocmai de către cei care vor ca ea să fie respectată în chestiunea celui de-al treilea mandat al președintelui Iliescu; au fost încălcate angajamentele României față de Consiliul Europei, care a și protestat vehement săptămîna trecută, iar aceasta cu sprijinul neprecupețat al celor care se vor garanții „întrării în Europa”.

Ei bine, crede cineva că ambasadorul SUA sau Departamentul de Stat, urmînd acest vot ori citînd presa la care m-am referit, vor fi mai tentate decît pînă acum să susțină cauza Opoziției mai degrabă decît pe cea a Guvernului (care, să reamintim, a protestat deja împotriva votului din Parlament privitor la articolul 200)?

În concluzie: Opoziția, care are poate dreptate să creadă că sosirea sa la guvernare, acum, ar fi benefică pentru țară, ar trebui să-i convingă de acest lucru și pe aliații săi firești din afară. Dar aceasta nu o poate face decît construindu-și o imagine favorabilă și utilizînd un limbaj inteligibil, rațional și esențialmente democratic, iar nu vituperîndu-i pe acești potențiali aliați, adoptînd legislații bigote, dînd drept de existență în presa sa fundamentalismului ortodox și permițînd unor jurnaliști irresponsabili, ce pretind că o susțin, să inventeze conspirații mondiale, evreiești ori de altă speță, în loc să discute critic acumularea propriilor erori.

RENZO IMBENI

Vicepreședinte al Parlamentului European

„Numai un miracol ar putea face ca România să fie acceptată la discuțiile în vederea intrării în UE o dată cu țările de la Vișegrad“

– Interviu realizat de Oana Armeanu și Marian Chiriac –

• Nu există priorități pentru integrarea țărilor din Europa Centrală și de Est în Uniunea Europeană • Țările de la Vișegrad și Slovenia vor fi, probabil, primele acceptate la negocierile în vederea integrării • De rezultatul acestor negocieri depind șansele de integrare ale României și Bulgariei • Cea mai devreme dată pentru începerea discuțiilor cu România și Bulgaria va fi în jurul anului 2000 • Semnarea Tratatului româno-ungar este un pas important pe calea integrării • Se simte o oarecare lentoare în dezvoltarea unui sistem democratic, pluralistic în România • Dacă Ungaria va intra în UE înaintea României, va sprijini integrarea acesteia • În 1-2 ani, cetățenii români și bulgari nu vor mai avea nevoie de vize pentru UE • Intrarea în NATO a țărilor din Europa Centrală și de Est nu se poate face decât cu acordul SUA și al Rusiei •

Oana Armeanu: A stabilit Uniunea Europeană anumite grupuri sau priorități privind integrarea țărilor din Europa Centrală și de Est?

Renzo Imbeni: Nu. Până în acest moment nu există priorități pentru nici una din țările care cer intrarea în Uniunea Europeană. Nu s-a precizat, de asemenea, nici care sînt țările care vor intra primele. La 6 luni după semnarea noului tratat de la Maastricht vom începe să discutăm concret despre integrarea unora din țările Europei Centrale și de Est. Până în prezent, aceasta este singura decizie pe care am luat-o.

O.A.: Puteți estima perspectivele României de integrare în Uniunea Europeană? Cînd ar putea începe cel mai devreme negocierile cu România?

R.I.: Este greu de răspuns la această întrebare. Singurul lucru pe care îl pot spune este că, la 6 luni de la intrarea în vigoare a noului tratat, vor începe discuțiile concrete cu Malta și Cipru și, probabil, cu țările de la Vișegrad, la care, cred eu, se va adăuga Slovenia. De discuțiile cu aceste țări vor depinde deciziile pe care le vom lua ulterior. Deci tot în funcție de rezultatul acestor discuții ne vom gândi la integrarea României și a Bulgariei. Dacă vrem să vorbim de o dată, aceasta va fi, cel mai probabil, în jurul anului 2000.

Marian Chiriac: Se poate întimpla ceva care să determine acceptarea României la discuții alături de țările de la Vișegrad și de Slovenia?

R.I.: Ținînd cont de situația de azi a României, e greu de răspuns afirmativ. Numai dacă s-ar întimpla un miracol. În orice caz, relațiile mai bune dintre România și Ungaria – mă refer la semnarea Tratatului româno-ungar – sînt apreciate pozitiv de către Uniunea Europeană și de către Parlamentul European.

O.A.: Care sînt, în opinia dumneavoastră, punctele negative ale politicii românești care au încetînit drumul României spre integrare?

R.I.: Noi ne uităm în primul rînd la dezvoltarea unui sistem democratic, pluralistic. În privința României simțim o oarecare lentoare sub acest aspect. Există, de asemenea, și o problemă în privința situației economice a României, dar nu aceasta este cea mai importantă.

O.A.: Ce părere aveți despre actuala situație politică din România?

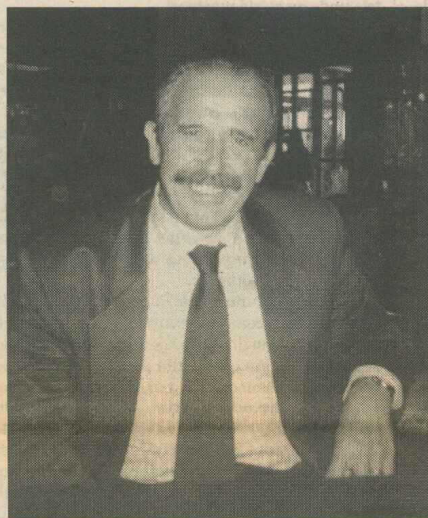
R.I.: Nu sînt în postura de a putea exprima o opinie despre acest lucru. Cel mai important aspect privitor la situația internă a României este, pentru moment, dezvoltarea societății civile, auto-organizarea societății și pluralismul în orice domeniu, de la cel politic pînă la cel economic.

O.A.: Credeți că România a făcut suficiente eforturi în vederea integrării?

R.I.: România a făcut unele progrese. Cred că se află pe drumul cel bun.

O.A.: Care este opinia dumneavoastră cu privire la respectarea drepturilor omului în România?

R.I.: Din acest punct de vedere sîntem critici asupra unor puncte – este vorba în principal de relațiile cu minoritățile naționale. În acest sens am spus mai înainte că relațiile României cu Ungaria sînt foarte importante pentru respectarea condițiilor cerute de integrare. Ne uităm foarte mult la chestiunile legate de naționalism, respectarea drepturilor omului, ale minorităților. Orice pas înainte în aceste direcții este un pas către Europa.

Renzo Imbeni s-a născut la 12 octombrie 1944 la Modena, Italia. A absolvit Facultatea de Economie și Comerț a Universității din Bologna. Între 1972 și 1975 este secretar al Federației Tinerilor Comuniști, iar între 1976 și 1983 secretar al Partidului Comunist Italian, filiala Bologna. Participă la formarea noului Partid Democrat al Stîngii (aripa reformatoare a PCI), astăzi cel mai important partid din Italia, aflat în coaliția de guvernămînt. Este primar al Bologniet între 1983 și 1993. În 1989 este ales în Parlamentul European, făcînd parte din grupul socialist. În 1994 devine vicepreședinte al acestei instituții, în cadrul căreia face parte din comisiile pentru Relații Economice Externe, pentru Afaceri Externe, pentru Drepturile Omului etc. Este vicepreședinte al Delegației Parlamentului European pentru țările din Europa de Sud-Est.

UE va renunța la politica discriminatorie a vizelor

M.C.: În ce măsură apropiata semnare a Tratatului de bază între România și Ungaria va îmbunătăți șansele României de integrare în Uniunea Europeană?

R.I.: Le va îmbunătăți cu siguranță. Cînd primul-ministru al Ungariei, Gyula Horn, a venit la Comisia pentru politică externă a Parlamentului European, l-am întrebant dacă, în cazul integrării Ungariei în Uniunea Europeană, este de acord cu actualul statut al UE, potrivit căruia o singură țară are drept de veto împotriva deciziei tuturor celorlalți țări. Pentru că noi nu vrem, i-am spus, ca Ungaria, o dată aflată în UE, să voteze împotriva intrării României. Nu m-a lăsat să termin întrebarea și mi-a spus: „Înțeleg ce vreți să spuneți. Nu se pune problema unui veto al nostru privind integrarea României. Noi intenționăm să avem o relație pozitivă cu România și să o ajutăm să intre în UE“.

O.A.: Credeți că e posibil ca, din cauza riscului apariției unor astfel de probleme, România și Ungaria să intre împreună în UE?

R.I.: E posibil, dar dificil. Dacă privim situația de acum, Ungaria a fost prima țară care a pornit pe drumul integrării europene, înaintea chiar a Poloniei.

O.A.: Care este poziția dumneavoastră față de actuala politică a Uniunii Europene privind vizele? România și Bulgaria sînt singurele dintre țările semnate ale acordului de asociere la UE care au încă restricții sub acest aspect. Polonezii, cehii, slovacii, ungurii, slovenii pot circula fără vize în țările Uniunii Europene.

R.I.: Aveți dreptate. Aceasta este însă una din problemele asupra căreia Parlamentul European nu are nici o putere. Noi sîntem informați de către Consiliul de Miniștri, dar decizia se ia la nivel interguvernamental. Ceea ce putem noi să facem este să avem inițiativa remedierii acestei situații și să facem presiuni asupra Consiliului de Miniștri. Nu există nici un motiv pentru continuarea acestei stări de lucruri.

O.A.: Dar există în Parlamentul European dorința de a remedia situația?

R.I.: Da. Cred că majoritatea din Parlamentul European dorește acest lucru.

O.A.: Cînd este cel mai curînd posibil să se îndeplinească aceasta?

R.I.: În 1-2 ani. Dar, așa cum am spus, avem nevoie de o inițiativă a Parlamentului European și de presiuni din partea guvernelor român și bulgar.

O.A.: Credeți că guvernul român nu face destule presiuni în acest sens?

R.I.: Nu știu.

România nu va putea intra în NATO înainte de a intra în UE

M.C.: Cum apreciați șansele României de integrare în NATO? Sînt mai bune decît cele de a intra în UE?

R.I.: Înteleg motivele pe care le aveți ca să doriți intrarea în NATO. Dar pentru acest lucru este nevoie de acordul tuturor părților. Sper ca în viitor toate țările care fac parte din UE să facă parte și din NATO. Avem nevoie de o politică externă și de securitate comună. Dar trebuie să decidem aceste lucruri împreună cu SUA și Rusia. E dificil de intrat în NATO înainte de a intra în Uniunea Europeană.

O.A.: Dar aceasta nu e o condiție pentru țările din Europa Centrală și de Est.

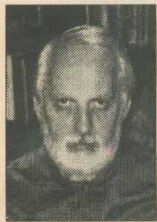
R.I.: Nu. Norvegia, de pildă, face parte din NATO, dar nu face parte din UE. Suedia, din contră, e membră în UE și nu face parte din NATO. La fel Austria, Finlanda etc.

M.C.: Grupul socialist al Parlamentului European, din care faceți parte, are relații cu partidele socialiste din România?

R.I.: Avem un fel de relații. Cînd Delegația Parlamentului European întilnește Delegația Parlamentului român o dată pe an, o dată la Strasbourg și o dată la București, întilnim și membri ai partidelor socialiste din România.

O.A.: Ați vizitat vreodată România?

R.I.: Da, în trecut. Cînd aveam 19 sau 20 de ani am vizitat Iugoslavia, Bulgaria, România și Ungaria. Am decis împreună cu doi prieteni care aveau opinii socialiste ca și mine să mergem să vedem care era realitatea în Europa de Est. Am străbătut 5.700 de kilometri în 17 zile și am ajuns la concluzia că socialismul pe care îl preconizam noi în Italia nu avea nici o legătură cu ceea ce se întimpla în țara dumneavoastră. Am fost în București, Mamaia, Sibiu, Oradea. Era peste tot o mare sărăcie și un stat polițienesc. La fiecare 100 de kilometri am întilnit pe șosea patruze de control. Comentariul nostru a fost: Ceaușescu pretinde a fi filo-american, dar în interiorul țării lui e mai rău decît Stalin. Mai tîrziu, am mai fost o dată în România, în vacanță la Marea Neagră.

S. DAMIAN

Omul care își ascunde umbra sau

despre vina Președintelui

În decembrie 1989 se aștepta un semnal neechivoc, venit de sus, de la autoritatea proaspăt înscăunată, care să proclame că s-a terminat coșmarul și că trezirea va fi suportată în chip decent, nefișiat, printr-un cult al adevărului, fie el incomod. Căderea postrevoluționară a României s-a produs și din pricina absenței acestui semnal. Acesta este „păcatul originar” de nerăscumpărat al Președintelui. Schizofrenia actuală nu mai e provocată, ca în perioada predecisorului, de un sistem atroce, ci de o cotitură impusă arbitrar de cei care au ocupat posturile de decizie.

Ștergerea urmelor

Ce l-a putut împinge pe Ion Iliescu să îmbrățișeze tactica ascunderii adevărului atât de contrară momentului și doleanțelor mulțimii? Iarși găsec o explicație în ceea ce am scos în vileag până aici, adică prezența unui scop inavubil urmărit de ceata uzurpatorilor. Veleitățile lor neconforme cu evoluția lucrurilor în lume nu puteau fi strigate la colțul străzii. La această explicație care atribuie un sens atitudinii de incleceală aș mai alătura un element cu o pondere ce nu poate fi subestimată. Nu a funcționat doar o filosofie a eludării realului, spre a acoperi și deghiza planul tainic de păstrare și recuperare a vechilor structuri. A mai apărut o dificultate pentru noii guvernanți, care a întărit pornirea lor de a nu se confesa liber.

Să ne reprezentăm din nou în fața ochilor scena începutului. Răsturnarea se produsese în bijbălia, cursese sînge, se săvîrșiseră fărădelegi de natură să ruineze cariera preconizată de inspiratorii complotului. Exersați în meseria conjurației, deprinși cu travestirea și simularea, ei se simțeau în primejdie de a fi divulgați, de a fi chiar arătați cu degetul ca asasini. Din instinct, știa că trebuie să îndepărteze atenția de la delictele compromițătoare în care erau amestecați cu vîrf și indesat. De aici căutarea înfrigurată a unor digresiuni care să favorizeze un transfer al curiozității publicului, după care se putea încerca mușamalizarea faptelor. Are rost să reamintim acele zile explozive nedistincte în care Președintele și suita sa au deviat revoluția de la eroism și puritate către abjecție? Actul de naștere a noii societăți e drapat și după 6 ani de o piclă a enigmei, investigațiile întreprinse n-au avansat prea departe, comisiilor de anchetă nu li se furnizează documente, lipsesc testimoniile, fișele de arhivă, rapoartele zac nefișate. Îi mai incumbă altcuiva decît Președintelui autoritatea de a exercita o astfel de coercițiune, încît orice pistă de lămurire să fie în cele din urmă abandonată, hîrțiile suspecte să dispară din sertare, iar martorii nedo-

riți să sucumbe pur și simplu unul după altul, să se contamineze de o maladie incurabilă, să se prăbușească, fiind în avion, împreună cu echipajul în prăpăstie? Cine deschide gura să povestească o fărîmă din cele trăite riscă să fie lichidat repede, fără milă.

• **Strategia dedublării adoptată de șeful statului român se regăsește pe toate treptele de exercitare a autorității.** • **Se folosește un limbaj pentru afară și un altul pentru înăuntru (perpetuarea rigidității vechiului regim, cu mici rectificări).** • **Planul conspirativ de a conserva un bastion izolat de comunism.** • **Tactica ascunderii adevărului exprimă esența retrogradă a regimului Iliescu. Ea e determinată de: a) doctrina de conducere a treburilor țării, marcată de duplicitate, b) dorința de a acoperi păcatul originar, al răsturnării din decembrie 1989, înecat, fără necesitate obiectivă, în sînge și asasinat, c) refuzul de a accepta dezbateri critice a erorilor comise.** • **Cum s-a născut un fanatism fără baza teoretică a comunismului, fără un obiect de fixație.** • **Uzurparea puterii și consecințele ei pentru un tip aparte de cult al personalității.** •

Nici pînă astăzi nu se poate răspunde satisfăcător la un chestionar de multe ori tipărit: Cine au fost participanții la complotul care s-a suprapus peste izbucnirea spontană de insurgență? În ce birou dosnic s-a pus la cale inscenarea unei rezistențe armate, cu instrumente de luptă hipermoderne, sofisticate, instrumente greu de procurat și de minuit? De unde au răsărit teroriști, evaporați apoi subit, peste noapte, după stingerea ostilităților? Ce rol au jucat rușii în pregătirea frondei împotriva lui Ceaușescu? (Se știe azi în chip cert că în fiecare țară din Est, KGB-ul și-a vîrît coada, sforțîndu-se să determine evacuarea conducătorilor ultraconservatori - Honecker, Jakeș și Ceaușescu -, îndărătînici în a apăra un curs dogmatic, osificat, condamnat ca mortal pentru comunism de Gorbaciov. Inevitabil, deci, deducem pe cale speculativă, în lipsa unui acces la arhivele secrete, că a existat o variantă paralelă și în România. Indicii sînt destule.) De ce s-a ordonat execuția în grabă, în condiții de improvizare, destul de deocheate, a soților Ceaușescu? (Probabil că ideea de a legitima întruiva noua Putere a stat la baza năstrușniciei versiunii a împotrivrării fanatice, purtată de valul adorației pentru Conducător, împotrivrare inventată în mare măsură, căci ea nu s-a înjghebat cu adevărat, altfel s-ar fi descoperit cîte ceva din probele subzistenței ei.)

Cu ce fel de democrație și stat de drept se laudă Ion Iliescu dacă misterele originii noului regim nu pot fi pătrunse deloc după atîția ani și dacă

bariera în deshumarea adevărului este chiar el? Persoana Președintelui a contribuit grav, direct, la acte de tristă rezonanță. Dar nu numai atît. El a pus în practică după aceea manevra de deturare în relatare, fabricînd o variantă a lor, bună de difuzat în opinia publică, în presa internațională, în manualele de istorie. Cel mai interesat în minciună este chiar Ion Iliescu, care scrie cu o seninătate de netulburat despre peripeții nu prea onorabile la care a participat. În cartea sa de căpătîi, *Revoluție și reformă*, susține, bunăoară, că mișcarea din decembrie 1989 a avut un caracter eminentamente spontan, nici urmă de conjurație și nici urmă de imixtiune străină. Pe aceeași pantă a fabulației dezinvolve, care nu cunoaște jena, el relatează tot acolo cum au decurs in-

insurecției pînă azi este un factor de neliniște. Latura cinică, fără scrupule, brutală a personalității Președintelui fixează pragul de jos de decădere a unui individ, inițial, probabil, cinstit, înclinat spre camaraderie și solidaritate, stricat irevocabil de morbul leninist (vestita reducere a moralei la ceea ce servește cauzei proletare) sau de setea de stăpînire. Atît de șifonat este prestigiul Președintelui, încît fiecare apariție a sa în fața publicului poate fi suspectată de gînduri necurate. La H.-R. Patapievici întîlnim tocmai modul potrivit de recepționare: „Cînd îl vîd pe Iliescu bine dispus, sînt sigur că tocmai a pregătît o porcărie. Nu sînt sigur că îl uram pe Ceaușescu, dar pe Iliescu îl detest neputincios și cu disperarea că îmi rătăcește seminii, iar ei se gudură și îl adoră. Ce nu îi pot ierta: că e iubit pentru că îi aservește”. Această caracterizare usturătoare îmi oferă prilejul să completez răspunsul legat de motivele opțiunii fatale a regimului pentru minciună.

Nu numai 1) dedublarea ca formulă de existență politică și socială sau 2) impulsul de a acoperi samovolnicile înfăptuiri au fost pricinile oribilei deformări. Prin natura sa, comunismul a arătat că nu poate dura fără 3) fanatism. Ca să crezi și să perpetuezi starea de exaltare a supușilor trebuie să le repartizezi o compensație pentru mizerie și privațiuni, o lume ireală, a sublimului pe cale de zămislire, în care ei sînt îndemnați să creadă orbeste, chiar dacă evenimentele contrazic flagrant proiecția utopică. Este propus un obiect de fixație, care confisică în mod artificial și inutil energiile disponibile.

cidentele interetnice la Tîrgu-Mureș. Apogeeul răstălmăcirilor e atins în volum o dată cu zăgrăvirea marșului minerilor din iunie 1990. Președintele evită în propria recompenă a episoadelor intervențiile sale patetice - reținute de ochii milioanei de telespectatori - de a-i ruga pe ortaci să facă ordine și de a le mulțumi apoi pentru treaba utilă îndeplinită. Din textele cuvîntărilor reproduse s-au tăiat, fără să se specifice, fraze care învinuiau Opoziția că ar fi conlucrat cu legionarii, că ar fi distribuit bani falși, droguri și arme, că ar fi plănuit o lovitură de stat, calmamni, insinuări care nu aveau, bineînțeles, nici un temei. Ion Iliescu a procedat în maniera adoptată curent de istoriografia comunistă: consemnarea unei acțiuni nu depinde de desfășurarea ei reală, singurul lucru care contează e interesul imediat care animă dezvăluirea, martirii și călăii își schimbă locurile între ei conform calculelor propagandei, adevărul obiectiv, nepărtinitor e o noțiune de prisos, complet exclusă, nu e un etalon în criteriile de narare.

Amnezie provocată

În comportamentul Președintelui răzbate, ca o componentă suplimentară, dincolo de transpunerea doctrinei dedublării, nevoia de a face uitate acte abominabile - nelegiuiri, incitări la violență, pactizări cu nemernici arhicunoscuți. În cultivarea omisiunilor, cazierul voluminos care îl încarcă pe Ion Iliescu din cele dintîi zile ale

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista "22" achitînd la redacție (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile deschise la Banca Comercială Ion Tiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12: (pentru dolari în contul 4024009230, pentru mărci în contul 4024009231, pentru franci francezi în contul 4024009235, pentru lire sterline în contul 4024009232, pentru franci elvețieni în contul 4024009233, pentru lire italiene în contul 4024009234) sau (pentru orice fel de valută) trimînd un cec (money order) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România.

Pentru a nu se reține un comision foarte mare de către bănci, rugăm abonații cărora le stă în putință acest lucru ca plățile care se fac prin CEC (nu virament) să se facă prin CEC-uri plătibile în SUA și exprimate în dolari SUA sau prin CEC-uri exprimate în mărci germane și plătibile în Germania.

	1 an	6 luni	3 luni
- Europa	80 \$	40 \$	20 \$
occidentală:	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £
	100 CHF	50 CHF	25 CHF
- Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 \$	20 \$	10 \$
- Israel	60 \$	30 \$	15 \$
- SUA, Japonia, Australia:	100 \$	50 \$	25 \$

Revista "22" anunța exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

* Acest număr a apărut cu sprijinul Fund for Central and East European Book Projects

Pentru mine, scrisul a fost un

– Interviu cu SANDA GOLOPENȚIA, realizat de Iulian Anghel –

Doamnă Sanda Golopenția, sinteți unul din intelectualii români care au plecat din țară în timpul regimului comunist. Care este motivul care v-a determinat să plecați?

E foarte complicat să găsești o singură cauză pentru o plecare. Aș spune că la plecarea asta eu am rezistat, din răspuțeri, cam vreo 10 ani. Toată copilăria și adolescența mi le-am petrecut marginalizată în momentele-cheie de trecere de la o etapă la alta (de la liceu la universitate, de la universitate la slujbă) de un dosar în care scria că tatăl meu, Anton Golopenția, a murit în închisoare.

Care este motivul pentru care tatăl dv., Anton Golopenția, a fost închis?

Anton Golopenția a făcut parte, de mai multe ori, din delegații de expertiză în momente-cheie pentru România. În 1946, de exemplu, Anton Golopenția face parte din delegația guvernamentală la Conferința de Pace de la Paris – el era expertul care făcuse cercetări prealabile pentru a demonstra că prelevările sovietice prin pogromuri depășeau cu mult datoria de război. Este unul din motivele care vor duce la arestarea lui. În timpul războiului, Institutul Central de Statistică a trimis trei echipe pe urma avansării trupelor germane, pentru a repera românii care trăiau pînă dincolo de Bug, dintre care una condusă de Anton Golopenția. Aceste echipe nu s-au limitat la a repera românii, la a vedea cum își conservă limba, obiceiurile ș.a.m.d., ci au încercat să înțeleagă și experiența sovietică. Anton Golopenția a văzut colhozurile, a aflat despre deportări – au existat niște note de teren remarcabil de dense și de complete, toate luate, din păcate, de sovietici în timpul ocupației. S-au făcut niște expoziții la întoarcere. Acest episod și-a jucat rolul său la arestarea lui Anton Golopenția. Se adaugă la asta faptul că, în 1947, directorul general al Institutului de Statistică, Sabin Manoilă, părăsește România și Anton Golopenția rămîne director general, timp de un an. Totuși, în 1948, Anton Golopenția este silit să-și dea demisia. Institutul de Statistică fusese în inima lucrurilor (în măsura în care, prin informațiile pe care le furniza, se putea asigura cunoașterea realității țării) și astfel o serie de oameni de la Institut au fost arestați. Anton Golopenția a dispărut pur și simplu de acasă. El a fost arestat la Biblioteca Academiei. După 18 luni, cineva a apărut în casa noastră și ne-a spus că își face o datorie de conștiință anunțându-ne că Anton Golopenția a murit cu o zi înainte, într-o stare de slăbiciune extraordinară. Ca răspuns, mama mea nu a putut imagina altceva decît să se ducă la morgă – și l-a văzut pe Anton Golopenția. A plecat să comande sicriul, dar la întoarcere trupul nu mai era. El nu a putut fi înmormîntat de familie. Noi nu am putut afla decît pe căi indirecte și neoficiale că era înmormîntat la Jilava, grație unui preot, părintele Totovici. Mult mai tîrziu, prin anii '70, am putut ridica o cruce, iar în momentul în care a murit mama mea, a cerut să fie înmormîntată tot la Jilava. Acesta este nucleul de la care a pornit ideea că nu e nimic de făcut în România. Pretextul care m-a determinat să hotărîsc plecarea, pe care toți mă sfătuiau să o fac și la care rezistam, a fost în momentul în care, propunînd o comunicare, întîmplător, la un colochiu organizat de Sorin Alexandrescu, mi s-a cerut să o dau altcuiva s-o citească. S-a considerat că ea poate fi prezentată, dar eu, ca persoană, nu pot să mi-o prezint. Acest incident, care, de altfel, pare lipsit de importanță, a făcut ca dintr-o dată să se cristalizeze niște lucruri.

În anul 1980 sinteți lector la Universitatea din București. Anul următor, totuși, vă găsește la Universitatea Brown. Cum ați ajuns acolo?

Am ajuns în America într-un moment de șomaj intelectual și de supraproducție de lingviști. Am fost silită astfel să mă reprofiez, pentru că în lingvistică nu existau posturi. Am predat timp de un an

niște cursuri la Universitatea Cornell, la plata cu ora, apoi am reînceput-o de jos; am intrat prin concurs pe post de asistent și apoi am retraversat toate etapele la Universitatea Brown. M-am respecializat în franceză. La început a trebuit să predau aproape exclusiv cursul de literatură, de istoria gîndirii, cursuri de teatru și de roman, axate pe o analiză și pe o critică literară puternic influențate de poetică, de stilistică, de pragmatică. Treptat, am reînceput să introduc în Curriculum-ul de Brown cursul de istorie a limbii franceze, de la latină pînă în prezent. În momentul de față fac cursuri privitoare la istoria limbii și culturii franceze, la instituțiile culturale și de limbaj franceze, fac cursuri cu privire la istoria ideilor în Franța ultimilor ani. Fac, de asemenea, foarte multe cursuri pe analiză de teatru, pentru că

mi se pare că teatrul a fost prea mult analizat cu mijloacele pe care le oferă teoria narațiunii, or, teatrul nu e narațiune, e reprezentare, și el se cere privat altfel.

America – o țară a competiției agresive

Cum ați văzut America în anii '80 și cum vi se pare ea acum?

Văzusem pentru prima dată America în 1969–1970, cînd am fost invitată la Universitatea Bloomington, Indiana, la un laborator de Semiotică, unde am petrecut un an ca salariată al acestui laborator. Atunci am cunoscut America cu ochii celui care este temporar în ea. America mi-a părut încă de la început ca o țară a competiției agresive. Lucrul care m-a frapat printre primele a fost că o serie de cuvinte aveau alte conotații decît aici. Agresivitatea, de exemplu, avea numai conotații pozitive. Or, pentru mine agresivitatea nu are numai conotații pozitive. Agresivitatea privită pozitiv, competiția ridicată la rang de unică relație posibilă în cîmpul profesional (pentru că numai așa se ascut cerbițiile intelectuale și numai așa se formează specialiștii) – astfel mi-a apărut America anilor de atunci. Pentru cineva care venea din România anilor '80, America era o țară violentă. Ceea ce aș putea să spun acum este că America și-a creat o cultură cu o rețea de instituții extreme de puternice și extrem de eficiente. Instituțiile care apără democrația și valorile americane sînt atît de puternice, încît rolul celui care le

conduce nu mai este esențial. Pe plan intelectual, America conține totul. Este o țară-continent în care se întîlnesc toate mișcările, în care se vorbesc toate limbile pe plan ideologic, iar acest lucru te ține în alertă. Sînt create toate condițiile ca să poți munci optim și pe plan intelectual, nu numai pe plan tehnic. Din punct de vedere al calității vieții, în sensul francez al cuvîntului, există încă o sobrietate, o asceză a vieții americane. Lipsesc o serie de lucruri care dau dulceața vieții. Nu-mi dau seama dacă ele vor veni, în orice caz sînt în dezbatere: ce ar fi de făcut ca viața americană să piardă ceva din caracterul ei trepidant, să se orienteze spre o anumită dulceață a schimbului de păreri între oameni, să existe un trăit împreună mai acut.

Dialogul cu viața publică – o condiție a calității de intelectual

Cum definește un american intelectualitatea? Pentru că, deși se recunoaște că America este o superputere susținută de specialiști foarte bine pregătiți, impresia europenilor este că acolo lipsesc intelectualii.

Au existat intelectuali în America, la sfîrșitul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea. Îi dau ca exemplu pe Thoreau sau Emerson, pentru ca să fie clar că rolul acesta a fost jucat. După al doilea război mondial, însă, lucrurile s-au schimbat. A și fost publicată o carte de o anume italiană, Giovanna Borradori, *Conversațiuni americani*, în care ea grupa o serie de interviuri de adîncime, în sensul că priveau mai degrabă gîndul lăuntric decît desfășurarea carierei unor filosofi americani. Ceea ce se desprindea de acolo era o anumită nostalgie după acea perioadă. Borradori vorbește în cartea ei despre un zid atlantic care desparte Europa de America, în sensul că în America, după al doilea război mondial și, în mod paradoxal, sub influența Europei, rolul intelectualului a fost oarecum discreditat. Ea pune asta în legătură cu sosirea în America a Școlii de la Viena. După asasinarea lui Schlick, în 1936, o serie de oameni, printre care Carnap și mulți alții, emigrează în America. Și Rudolf Carnap lansează un fel de slogan al echivalențelor. El spune: istorism egal totalitarism. A cereta istoria, deci, înseamnă a fi deja sub acuză de totalitarism, de fascism. Se naște astfel ideea că nu mai dacă rămîi un învățat, un erudit sau un specialist de finețe faci ceva respectabil. Figura aceasta, a expertului, a atras într-un fel puritanismul american. Campusurile erau deja, într-un fel, izolate de realitatea vie a Americii. Iar această viziune elitistă și științifică a filosofiei a parțializat interesul filosofic și a făcut ca departamentele de filosofie să nu mai dea naștere figurii de intelectual care răspunde la întrebările care se pun în momentul în care se pun. A apărut atunci o nevoie de discuții mai generale, pe care, în loc să o satisfacă departamentele de filosofie, au încercat să o satisfacă departamentele de literatură. În aceste departamente s-a dezvoltat o serie de curente de gîndire, de la neomarxism pînă la curentele inspirate de hermeneutica lui Gadamer, a lui Adorno etc. Aici au început să se dea bătălii ideologice și politice. Dar în momentul de față există intelectuali în America și există și interesul pentru intelectuali din alte țări.

Criza modernismului din anii '60 a avut drept consecință aducerea în prim-plan a unor grupuri care pînă atunci fuseseră slab sau deloc reprezentate în cultură. Printre diferitele mișcări care au încercat să-și găsească o identitate culturală în acei ani, mișcarea feministă a jucat un rol destul de important. Problema unei identități feminine în cultură este încă de actualitate în America?

Problema feminismului este doar punctul vizibil al unei schimbări culturale mult mai ample decît o simplă mișcare. Primul lucru de care trebuie ținut cont este că America, mai ales după al doilea război, aduce în cultură un număr foarte mare de fe-

mijloc de supraviețuire culturală

mei. Pe măsură ce se ascute sentimentul de inserție în cultură a acestor specialiste, ele devin conștiente de faptul că, pe ansamblul ei, cultura exprimă aproape exclusiv valori masculine. Fără a pune față în față în mod agresiv aceste valori, există alternative culturale care se cer examinate și pe care o serie de specialiste foarte serioase încep să le examineze atent: de la etimologiile indo-europene, viziunea care le subînțelege, și de la presupuzițiile acestei etimologii pînă la analiza modului în care legea este sau nu este dreaptă în raport cu toți cetățenii unei țări, toată cultura este filtrată, la un moment dat, cu mare acuitate de specialiste care vin în cultură cu o altă identitate. Ceea ce devine foarte vizibil este că toți marii gânditori au gândit, în parte, și din cadrul unei identități care era marcată, de exemplu, prin sex. Altfel spus, o componentă foarte serioasă a unei identități, cu repercusiuni chiar și în modul de a vorbi, de a conceptualiza. Or, aceste lucruri nu mai fac parte dintr-o mișcare, ele fac parte din gândire. Partea cea mai vizibilă a acestei inserări a femeilor în viața publică o reprezintă o serie de mișcări care au încercat (prin procese, prin căi de luptă foarte clare) să schimbe legea, atunci cînd ea este defavorabilă femeii. Și legea a fost defavorabilă femeii la nivel de proprietate, de reprezentare, de salarizare. Acum, în America, este recunoscut faptul că femininul și masculinul au de dezbătut în permanență valori. Lucrurile sînt acceptate și nu mai sînt caricaturizabile. În România, de cîte ori am vorbit despre aceste lucruri, mai mult sau mai puțin în treacăt, am observat că există încă ispite de a privi caricatural această problemă.

România, între Dracula și Nadia Comăneci

Să ne oprim puțin la ceea ce noi numim aproape obsesiv „imaginea României în lume”. Cum este privită România de către americani?

În momentul în care o cultură este necunoscută, iar cultura românească este necunoscută, încercarea de a simplifica imaginea ei este aproape irezistibilă. Cînd am ajuns acolo, România era încă văzută sub semnul lui Dracula sau al Nădiei Comăneci, de exemplu. Deci lucruri pozitive și negative. Erau embleme simplificatoare, care dădeau celui care ne întîlnia și voia să fie amabil iluzia că ne cunoaște în oarecare măsură. Sentimentul pe care îl ai venind în America este că vii fără găoacea protectoare a unei culturi. Un român care vine este un individ. El nu are alături de el o cultură care să-l propulseze în întîlnirea cu celălalt. Este o situație foarte dificilă, care nu este datorată unei calități inferioare a culturii românești în absolut, ci faptului că această cultură nu a pătruns în conștiința internațională. În fond, după cum spunea și Vianu, cultura este lucru cumulat. La noi au existat atîtea întreruperi și de atîtea feluri, încît cumulat acesta fericit de energii prin care o cultură răzbește în întîlnirea cu alte culturi nu a început să dea roade. Noi ne plîngem că nu sîntem cunoscuți. Dar ce știm noi despre cultura bulgară, despre cea ungară sau despre cea cehă? Spun acum un lucru pe care Anton Golopenția îl spunea în anii '30: există o discrepanță între dorința noastră de a fi cunoscuți și ușurința cu care acceptăm să nu-i cunoaștem pe cei care ne sînt vecini. Un prim pas care mi se pare important ar fi să cunoaștem și să fim cunoscuți în culturile care se învecinează cu noi, în care nu se pune problema major/minor, a unei diferențe de viață care să favorizeze distanțări culturale. În întîlnirea cu culturi așa-zis majore, am impresia că în momentul de față, prin unificarea europeană, care este în curs și care pe plan cultural are niște repercusiuni extrem de interesante, trăim un moment propice.

Sînteți plecată de aproape 17 ani din România. Între timp v-ați realizat pe plan intelectual într-o cultură mult diferită de cea românească, ați scris mai

multe cărți în limba engleză. Vă considerați încă un scriitor de limbă română?

N-am încetat nici o clipă să consider că poziția mea intelectuală are ca centru cultura românească. Există o componentă a ei care este consacrată culturii franceze, față de care am un mare interes. Apoi, prin forța împrejurărilor, trăind în America, încerc să țin pasul cu ce se întîmplă acolo pe planurile care mă interesează, profesional sau uman. În momentul în care am plecat, la 40 de ani, am considerat că este timpul să mă gîndesc la a acționa din toate puterile. Ajuns în străinătate, fiecare dintre noi a trebuit să-și creeze aceste posibilități. A fost foarte greu, pentru că, deși există structuri ale emigrației românești, numărul românilor din America este restrîns cantitativ. Pentru a rezista și a-și menține un simț al identității care să le garanteze o acțiune viitoare într-o altă cultură, foarte mulți dintre cei care au emigrat și care nu recuseseră neapărat la scris ca atare în România s-au descoperit scriind. Scriul a fost un mijloc de supraviețuire. Au fost momente cînd am scris în fiecare săptămînă cîte un eseu și cînd am avut impresia că românii și scriul fac parte integrantă din existența mea. Plecarea a fost pentru mulți dintre noi prilej de întîrire a scrisului în română și de acțiune românească, pe care nu le avuseserăm aici. Este vorba despre un fel de radicalizare a interesului pentru România, multiplu dintr-o dată, pentru că o priveam din afară și o priveam sub mai multe fațete.

Cum găsiți România după 1989?

În 1990, cînd România a fost brusc în centrul atenției în America, o revistă a profesorilor de la Brown mi-a cerut să fac un articol. L-am intitulat „1.001 de zile”. Pentru că apariția a foarte multor publicații care inundaseră spațiul cultural românesc și pe care toată lumea le citea mi s-a părut un fenomen extraordinar. Există o foame a lecturii de acest tip absolut impresionantă. Se poate vorbi în mod paralel de o explozie a editurilor, dar asta s-a petrecut ceva mai tîrziu. Cred că ceea ce se întîmplă în România în momentul de față este fascinant. Eu nu sînt un specialist în propagandă culturală. Aș vrea să acționez în interiorul culturii, în puncte mai sensibile ale acesteia. Rolul pe care aș dori să-l joc este acela de a contribui la crearea acelor lucruri pe care apoi propaganda să le difuzeze. Aspectul care mă interesează și pentru care se face prea puțin este cunoașterea clipei. Cunoașterea clipei o asigură în momentul de față foarte multe publicații periodice românești. Dar, în afară de acest tip de cu-

noaștere care se adresează unui anume public, există alte tipuri de cunoaștere care mi se par subreprezentate. De exemplu, tot imaginarul clipei ar putea fi cercetat de sociologi, antropologi, literați; tot ce se povestește cu privire la tranziție, la creativitate, care-și face loc din ce în ce mai agresiv în producția românească, nu neapărat culturală, toate lucrurile acestea sînt necunoscute. Instituțiile de resort care ar trebui să facă cercetări de teren ori nu au bani, ori cercetătorii care sînt prost plătiți, al căror elan s-a tocit în ani, nu mai sînt interesați de aceste lucruri. Dar ceea ce a făcut Gusti prin anii '20-'30 ar trebui reluat - nu ca o antrepriză unică, cum a fost atunci, ci într-un mod mult mai complet și complex -, pentru că tot ce se întîmplă aici este fascinant și necunoscut. Cunoașterea acestora ne-ar ajuta să ieșim din impas într-un mod mai lucid și în cunoștință de cauză.

Demobilizarea la nivel de instituții

Pe plan intelectual este un moment foarte fertil. Se scriu foarte multe cărți bune, se traduce enorm. Cartea este aproape o ispită. Este un lucru care m-a coplesit. În zona în care trăiesc și lucrez, cea intelectuală, există o enormă eferescență, foarte multe căutări. Se dezbate relația dintre intelectual și participarea sa la viața politică, relația dintre cultură și democrație etc. Intelectualitatea românească răspunde în momentul de față la niște exigențe competitive ale culturii pe plan intelectual și își pune niște probleme cu o acuitate pe care nu am văzut-o în România în cursul vieții mele trăite aici. Această intelectualitate, cred, este, din punct de vedere numeric și al pregătirii, superioară celei pe care am avut-o în anii '30. Avem mult mai multe domenii reprezentate, mult mai multe institute de cercetare. Primejdia pe care o întrezăresc este un fel de demobilizare la nivel de instituții. Într-o serie de institute de cercetare, în momentul de față își face loc ideea că, dacă în Occident nu există aceste institute, de ce să ne încărcăm noi, bugetar și cultural, cu niște „elefanți” din aștia care ar semăna în imaginația multora cu casele neterminate din Centrul Civic. Mie mi se pare că avem norocul să fi avut în timp o cernere de energii, o filtrare de scopuri. Este o zestre. În cei 50 de ani au existat enclave în care oamenilor le-a făcut plăcere să lucreze, chiar dacă din asta nu ieșea decît un salariu mic. Ar fi păcat ca asta să se piardă. Pe plan individual, există foarte multe energii bine amplasate. Pe plan de instituții, foarte multe lucruri slăbesc.

Adevărul literar și artistic nr. 337

- Constantin Olariu: Capitala în anii postbelici
- Alexandru Condescu: Nichifor Crainic - Memoriile (II)
- Alexandru George: Geografie de buzunar
- Costică Brădățan: Fenomenul Cațavencu sau mîntuirea românilor prin ei înșiși
- Costache Olăreanu: Domni și tovarăși
- Lecția de frig - convorbire cu Sava Stoianov

ANTET Științe politice

Prima și singura carte care vă explică ce este și cum se face campania electorală.

COMUNICAREA POLITICĂ AZI

CETĂȚENI!

Descoperiți fața ascunsă a discursurilor politicianilor. Sancționați-i pe cei care vor să vă păcălească.

POLITICIENI!

Găsiți cea mai bună cale de a vă transmite mesajele. Aflați pentru ce dați bani consilierilor electorali.

STUDENȚI!

Ziua de mâine vă aparține. Învățați să o controlați AZI.

Editura ANTEP

Adresa redacției: str. Miron Costin nr. 9A; București; Tel: 6175332
Pentru comenzi: C.P. 22-285, București

CRONICĂ DE CARTE

AURELIAN CRĂIUȚU

Revirimentul
culturii politiceGABRIEL A. ALMOND &
SIDNEY VERBA,
„Cultura civică”,
ed. DU Style, 400 pp.

În 1984, Huntington considera „virtual nulă” posibilitatea ca în țările Europei de Est să se restaureze regimuri democratice

Probabilitatea ca în țările Europei de Est să se instaureze regimuri democratice este „virtual nulă” – afirma în 1984 (!!) unul dintre cei mai cunoscuți politologi americani, Samuel P. Huntington¹. Pesimismul său – infirmat, din fericire, de istorie – reflecta vremea aceea mai mult decât o simplă înclinație personală: el se întemeia pe o întreagă literatură despre condițiile democrației, asupra căreia merita să ne oprim atenția pentru o clipă, spre a trage câteva necesare concluzii. În cunoscuta sa carte *Polyarchy* (New Haven: Yale University Press, 1971), Robert Dahl pusesse în evidență câțiva factori care pot împiedica sau favoriza apariția unui regim democratic; între aceștia figurau evoluția istorică a unei comunități, ordinea socioeconomică, nivelul de dezvoltare socioeconomică, gradul de omogenizare socială, pluralismul cultural și etnic, dominația exercitată de o putere străină și ideile actorilor politici.

Cultura politică – factor al favorizării/defavorizării unui regim democratic

Cultura politică, definită ca ansamblul orientărilor și atitudinilor politice ale membrilor unei comunități față de sistemul său politic², era implicit prezentă în ultimul dintre acești factori, în măsura în care ea influențează decisiv opiniile și strategiile oamenilor politici. Cultura politică e departe, însă, de a fi un concept lipsit de probleme. Ea este un termen esențialmente „colectiv”, dar cei care o exprimă sînt indivizii. Există apoi subculturi politice în interiorul unei aceleiași comunități, fapt care face adesea impropriu să se vorbească în general despre cultura politică a unei națiuni (a se vedea, de exemplu, diferențele majore dintre nordul și sudul Italiei). Nu în ultimul rînd, există și astăzi dezacord asupra compatibilității dintre cultura și structura politică; unii specialiști (de exemplu, H. Eckstein) sînt de părere că cele două trebuie să fie întotdeauna compatibile, în timp ce alții (între care Almond & Verba) se opun acestei opinii.

Dezvoltarea economică și cultura civică – condiții ale democrației

Dincolo de aceste diferențe de opinii, merită notat aici faptul că existența unui nivel înalt de dezvoltare econo-

mică și a unei culturi civice a fost considerată multă vreme drept condiție necesară și absolută a democrației. Tendința mării majorități a comunității științifice a fost, altfel, aceea de a postula existența unor criterii extrem de selective (și, în bună parte, rigide) ale democrației. În anii '50-'60, Samuel Martin Lipset a devenit celebru pentru accentul pe care l-a pus pe dezvoltarea economică, în timp ce Gabriel A. Almond și Sidney Verba au insistat asupra culturii civice în calitate de condiție și caracteristică definitorie a unui regim democratic. La rîndul său, Dahl a schițat o listă a „condițiilor culturale” ale democrației, între care includea încrederea în legitimitatea instituțiilor democrației (participare și contestare politică), încrederea în ceilalți și în posibilitatea sau dezirabilitatea cooperării cu ei, valorizarea pozitivă a conflictelor politice ș.a.m.d. În aceste condiții, puțini au fost cei care au atras atenția asupra faptului că a căuta cu înverșunare cauze inflexibile ale democrației poate fi – de la un anumit punct încolo – (și) un demers ineficient în măsura în care elimină neprevăzutul și cade pradă acelei ispite pe care Flaubert o numise atît de inspirat *la rage de vouloir conclure*.

Cultura politică democratică – mai mult consecință decît cauză democratizării

Studiile lui Albert Hirschman³ au fost un model în această direcție, alături de iconoclasmlul reconfortant al lui Brian Barry, actualmente profesor la cunoscuta London School of Economics, care atrăsese atenția încă în anii '70 asupra faptului că o cultură politică democratică este mai curînd consecință democratizării decît cauză acesteia. Exemplul Germaniei, Spaniei și Japoniei postbelice par a-i da dreptate profesorului englez.

În anii '70, Huntington dăduse șanse mici de democratizare țărilor catolice ori budiste

Apariția și consolidarea unor regimuri (într-o bună măsură) democratice în acele zone ale lumii – precum sudul Europei, Asia de Sud-Est sau America Latină – care nu figurau în topul clasamentului din punct de vedere al dezvoltării economice sau al culturii politice a constituit, firește, o surpriză și o provocare pentru specialiștii în științe politice. Huntington însuși, care în anii '70 dăduse șanse mici de democratizare țărilor catolice sau celor budiste, a trebuit să-și revizuiască previziunile inițiale, admitînd că democrația a biruit acolo unde

nu crezuse că așa ceva era cu putință potrivit datelor statistice⁴. Estul Europei în 1989 a fost apoi un al doilea „șoc” pentru pesimiștii politici, care, împreună cu Huntington, vedeau această parte a lumii cedată pe veci puterii sovietice. Concluzia pe care urmăresc s-o trag de aici este una simplă: dacă în privința criteriilor minimale ale democrației există astăzi un relativ consens (alegeri libere, instituții reprezentative, opoziție politică, libertate de asociere, de conștiință etc.)⁵, în privința cauzelor democrației există o multitudine de opinii diferite între ele, care rareori ajung la un numitor comun.

Importanța capitalului social (ansamblul de rețele și valori care facilitează cooperarea între indivizi)

Recenta carte publicată de Robert D. Putnam și sugestiv intitulată *Making Democracy Work* (Princeton University Press, 1993)⁶ a readus în discuție rolul culturii civice în explicarea performanțelor instituțiilor politice (în cazul analizat de profesorul american este vorba despre guvernele regionale italiene înființate în anii '70) și a pus în evidență încă o dată importanța capitalului social al unei societăți, definit ca ansamblul de norme, rețele și valori care facilitează coordonarea acțiunilor indivizilor și cooperarea dintre ei. Concluzia studiului lui Putnam îi poate surprinde pe cei care pun un accent excesiv pe nivelul dezvoltării economice: economia, afirmă el, nu poate prezice dezvoltarea civică, pe cînd aceasta din urmă poate prezice nivelul de dezvoltare economică.

Nu aș fi insistat asupra acestor detalii dacă ele ar fi fost lipsite de relevanță pentru cei care încearcă să evalueze astăzi șansele unei democratizări reale în Europa de Est. Argumentul pe care l-am înțîlnit invocînd cel mai adesea (și care mi-a trezit întotdeauna o anumită mefiență) face referire tocmai la slaba cultură politică a întregii regiuni, recunoscînd totodată existența unor diferențe între centrul și estul Europei. Democrațiile în Est, se afirmă, au șanse slabe de a se consolida, dată fiind lipsa unei adevărate culturi civice, la care se adaugă lipsa unei tradiții și procedurilor impersonale sau a statului de drept. Argumentul acesta este cu precădere avansat atunci cînd se discută viitorul politic al țărilor din Europa de Sud-Est (România, Bulgaria) sau al celor de pe teritoriul fostei Uniuni Sovietice. Am prezentat în două studii anterioare⁷, dintr-o perspectivă teoretică, câteva dintre caracteristicile culturii politice în spațiul post-comunist, insistînd asupra gradului său ridicat de fragmentare (elemente de cultură politică participativă coexistă cu elemente parohiale, pasive), care reflectă fragilitatea instituțiilor societății civile. De asemenea, am subliniat lipsa „competenței civice” a cetățenilor, pledînd în același timp pentru cultivarea mitului „cetățeanului puternic”, în care vedeam (și continuu să văd) un mijloc eficient de limitare a clientelismului, defetismului și apatiei politice. România, argumentam cu aceeași ocazie⁸, dispune de un capital social delapidat, în care toleranța, pluralismul, civilitatea și încrederea

civică nu au fost internalizate decît de o pătură restrînsă a populației, în care loialitatea față de o persoană este încă mai puternică decît loialitatea față de legi sau instituții și în care stilul politic este încă unul puternic ideologizat. Ce concluzii se pot trage atunci asupra șanselor democrației în acest spațiu?

Gabriel A. Almond & Sidney Verba – *Cultura civică*

Apariția recentă a două cărți care tratează problema culturii politice mi-a readus în atenție importanța pe care aceasta din urmă o are în ecuația de mai sus. Am în vedere aici traducerea în limba română a fundamentalei lucrări a lui Gabriel A. Almond & Sidney Verba, *Cultura civică* (București: DU Style, 1996, trad. Dan Pavel), și volumul editat de Vladimir Tismăneanu, intitulat *Political Culture and Civil Society in Russia and the New States of Euroasia* (New York: M.E. Sharpe, 1995). Apariția în limba română a cărții care a marcat în 1963 revirimentul culturii politice în spațiul anglo-saxon este un eveniment care se cuvine a fi semnalat cu bucurie și pentru care merită felicități toți cei implicați în realizarea lui. Întrucît am prezentat tezele fundamentale ale acestei cărți într-o perspectivă comparativă într-un studiu anterior, nu mai revin acum asupra ei⁹, sperînd însă că de publicarea sa vor beneficia studenții și publicul interesat de fenomenul politic, care au fost privați de contactul direct cu una dintre cărțile fundamentale ale analizei politice comparate. Cultura politică nu determină în mod exhaustiv performanța instituțiilor politice, însă este dificil să înțelegem care sînt limitele între care o societate poate fi reformată fără a lua în considerație ideile, valorile și atitudinile actorilor politici¹⁰, cu alte cuvinte fără a analiza cultura politică a unei națiuni.

Vladimir Tismăneanu – *Cultură politică și societate civilă în Rusia și noile state ale Euroasiei*

Aceasta este, de altfel, și una dintre concluziile cărții editate de Vladimir Tismăneanu, al cărei principal merit rezidă tocmai în faptul că aduce în discuție un spațiu dificil de analizat, dată fiind complexitatea sa politică, culturală, geografică și lingvistică. Rusia și statele ce gravitează în jurul ei prezintă astăzi imaginea unei democrații cacofonice, pe fondul recrudescenței pulsionilor național-separatiste și al existenței pericolului reapariției unor regimuri autoritare. Multe dintre studiile anterioare au avansat ideea unui spațiu post-sovietic monolitic, în care valorile și normele culturii civice sînt foarte slab răspîndite și unde atașamentul față de principiile democrației reprezentative este în constantă scădere. Viitorul Moscovei, s-a sugerat, ar putea fi Palermo, ceea ce revenea la a spune că numai timpul (a se citi: cîteva secole) ar putea vîdeca rănilor trecutului.

Studiile adunate în volumul de față oferă o binevenită nuanțare a acestor teze, îmbinînd analiza evenimentială cu cea istorică și luînd în considerare întreaga moștenire a trecutului

lui, așa cum se reflectă ea în atitudinile indivizilor și cadrelor instituționale. În viziunea autorilor incluși în acest volum, cultura politică are o semnificativă componentă atitudinală, influențând astfel în mod considerabil opțiunile și marja de libertate a indivizilor, fără a le condiționa însă, în mod absolut, comportamentele. De asemenea, un alt punct asupra căruia toți autorii cad de acord este acela că instituțiile politice și cultura politică se influențează reciproc, fiind evitată astfel perspectiva simplistă care afirmă doar un singur sens al acestei influențe. În sfârșit, un alt punct important care reiese cu precădere din excelentele analize ale lui James Gibson¹¹ și Jeffrey Hahn¹² se referă la modul în care tipare comportamentale și valori se pot schimba într-un timp relativ scurt. Cele două studii pun în evidență, oarecum în mod surprinzător, apariția rapidă a unui puternic suport pentru valorile democrației acolo unde moștenirea cultural-politică a trecutului era destul de puternică. Mai mult decât atât, în studiul lor introductiv, Vladimir Tismăneanu și Michael Turner avansează o ipoteză curajoasă (chiar dacă discutabilă), și anume că prăbușirea comunismului sovietic s-a datorat creșterii numărului de asocia-

ții și grupuri informale care au pus în anii '80 bazele societății civile. A îmbrățișa în aceste condiții o perspectivă care vede în trecut un simplu prolog ce explică necondiționat viitorul este un demers riscant; el ignoră gradul în care noile instituții și practici democratice pot provoca, în anumite circumstanțe, o schimbare rapidă și semnificativă a strategiilor și opțiunilor elitelor politice.

În urmă cu peste două decenii, cunoscutul antropolog Clifford Geertz atrăgea atenția politologilor asupra pericolului reificării culturii, văzută ca o realitate organică suferită și însăși. El se pronunța, de asemenea, împotriva reducerii culturii politice la tipare comportamentale „brute” și, în același timp, denunța iluzia celor care vedeau în cultura politică un instrument ce poate fi redus la fenomene mentale și analizat doar cu ajutorul metodelor formale proprii științelor naturale. Timpul i-a dat dreptate lui Geertz, infirmând în același timp câteva dintre previziunile excesiv de pesimiste ale politologilor. Abuzată sau folosită cu măsură, cultura politică rămâne un concept util, ce nu poate fi ignorat de cei care vor să înțeleagă în profunzime limitele posibilului în politica Europei de Est. Ar fi, de aceea,

de dorit ca inițiativa editorială a lui Vladimir Tismăneanu să fie urmată, cât mai repede posibil, de una similară și în spațiul românesc, unde cultura politică rămâne și astăzi un teren virgîn și unde amatorismul academic continuă să fie, din păcate, regula necerșită a jocului.

NOTE

¹Samuel P. Huntington, „Will More Countries Become Democratic?”, *Political Science Quarterly*, 99, Summer 1984, p. 217.

²Există mai multe definiții concurente ale culturii politice. Unele dintre acestea se referă doar la norme și valori, în timp ce altele includ și atitudini.

³Am în vedere aici, mai ales, studiile sale „Obstacles to Development: A Classification and a Quasi-Vanishing Act” și „The Search for Paradigms as a Hindrance to Understanding”, reunite în volumul *A Bias For Hope*, New Haven: Yale University Press, 1971.

⁴A se vedea Samuel P. Huntington, *The Third Wave*, Oklahoma: Oklahoma University Press, 1991.

⁵Definiția „minimală” a democrației nu este lipsită de anumite capcane. Cel care a inspirat un astfel de demers a fost Joseph Schumpeter, care, în celebra sa carte *Capitalism, Socialism, and Democracy* (1942), vedea în democrație doar o metodă de a alege

liderii politici.

⁶Cei interesați pot consulta recenzia pe care am făcut-o mai demult acestei cărți în revista *Polis*, nr. 3/1994, pp. 199-201.

⁷Este vorba despre „De la clientelism politic la societatea civilă”, *Litere, Arte & Idei*, nr. 53 (167), 29 august 1994, și „Cultura politică și societatea post-comunistă: condiții ale democrației”, *Polis*, nr. 3/1994, pp. 97-119.

⁸„De la clientelism politic la societatea civilă”, p. 2.

⁹A se vedea „Cultura politică și societatea post-comunistă”, pp. 99-106, studiu pe care, din păcate, traducătorul în română al *Culturii civile* îl ignoră în introducerea sa la această carte.

¹⁰Ronald Inglehart este de părere că performanțele instituționale se datorează într-o proporție de mai mult de 50% culturii politice. Pentru mai multe detalii, a se vedea Inglehart, *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, Princeton: Princeton University Press, 1990.

¹¹James Gibson, „The Resilience of Mass Support for Democratic Institutions and Processes in the Nascent Russian and Ukrainian Democracies”, pp. 53-111.

¹²Jeffrey Hahn, „Changes in Contemporary Russian Political Culture”, pp. 112-136.

Subtitlurile aparțin redacției

REVISTA PRESEI

Sever Mureșan face dezvăluiri despre Putere

• Într-un interviu realizat de Petre Mihai Băcanu (*România liberă*, vineri 20 septembrie 1996, preluat de *Adevărul* sâmbătă 21 septembrie 1996 și, parțial, de *Evenimentul zilei* din aceeași zi), Sever Mureșan face dezvăluiri despre relațiile sale cu PDSR și președintele Iliescu și despre sponsorizările pe care le-a acordat actualei Puteri. Sever Mureșan este unul dintre cei care au netezit drumul lui Ion Iliescu spre Washington. El a organizat vizita lui George Bush în România și vizita lui Ion Iliescu în SUA. A finanțat cu două milioane de dolari renovarea Ambasadei române de la Washington. Tot el a sponsorizat, cu două milioane de franci francezi, un supliment al revistei *Paris Match* destinat promovării imaginii României în lume (materialul era conceput în cel mai pur stil propagandistic comunist). A finanțat, de asemenea, cu sume importante, turneul de tenis Romanian Open, Comitetul Olimpic Român etc.

Dezvăluirile sale după ruptura cu PDSR, deși incomplete, sînt interesante tocmai pentru că provin de la un om aflat în intimitatea mecanismelor Puterii.

În interviul din *România liberă*, Sever Mureșan declară că PDSR a deschis o „pușculiță” pentru campania electorală. Oamenilor de afaceri li se cere să cotizeze la „pușculiță”, în schimbul unor favoruri din partea partidului de guvernământ, de exemplu scutiri de taxe vamale. S-au importat astfel țigări și alcool fără taxe vamale. Și lui PDSR-ul i-a cerut să cotizeze, ceea ce el a refuzat:

„PDSR v-a cerut bani pentru campanie?”

— Au trimis la mine un intermediar, pe unul Vântu de la Gellsor. Voiau să le dau cinci milioane de dolari. (...)

— Ați putea să ne spuneți cine este acest Vântu?”

— Un apropiat al lui Hrebenciuc.”

• În *Evenimentul zilei* (luni 23 septembrie 1996), Sever Mureșan afirmă că atacurile repetate ale Puterii la adresa SM Invest s-ar datora refuzului său de a susține financiar campania PDSR.

• Ca răspuns la interviul din *România liberă*,

PDSR s-a grăbit să dezmințe (comunicat publicat de cotidienele de luni 23 septembrie 1996) orice relații cu Sever Mureșan. Cităm din comunicatul de presă al PDSR: „PDSR nu a beneficiat de nici o contribuție bănească din partea domnului Sever Mureșan. Aprecăm inițiativele sale de renovare a Ambasadei României din SUA sau de îmbunătățire a imaginii României pe plan extern că demersuri onorante pentru orice cetățean român cu disponibilități financiare. Dacă domnul Sever Mureșan își exprimă dorința de a ne oferi suma de 5 milioane de dolari, o vom accepta cu plăcere, dar o vom transfera la Banca Dacia Felix pentru a acoperi, măcar parțial, debitul pe care domnia sa îl are la această bancă”. Că relațiile lui Sever Mureșan cu PDSR nu se limitează numai la atât se vede foarte clar din fotografiile publicate în *România liberă* (sâmbătă 20 septembrie 1996) și *Evenimentul zilei* (luni 23 septembrie 1996). Acestea îl înfățișează pe Sever Mureșan ca pe unul din intimii mai marilor PDSR. Îl vedem pe Sever Mureșan alături de Ion Iliescu, de Oliviu Gherman, de Nicolae Văcăroiu. Tot Sever Mureșan apare în ținută de tenis lângă Florin Georgescu, Adrian Năstase, Teodor Meleșcanu & Co.

• Iată ce declară Ioan Roșca, purtătorul de cuvânt al Guvernului (*Evenimentul zilei*, luni 23 septembrie 1996): „Domnul Sever Mureșan, om de afaceri francez de origine română, care a lăsat pradă disperării mii de cetățeni încrezători și alte mii de întreprinzători care au avut neașansa să-și depună banii la Banca Dacia Felix, se prezintă, în interviul din R.L. ca o victimă a Puterii. (...) Dinsul încearcă să insinueze ideea că... invidia celorlalte bănci comerciale ar fi la originea crah-ului de la Dacia Felix și nu creditele fără acoperire oferite firmelor sale în sumă de mii de miliarde”. Cit privește milioanele de dolari cu care Sever Mureșan declară că ar fi sponsorizat Puterea, Ioan Roșca nu neagă acest lucru, dar îl pune pe seama unor „inițiative personale ale lui S.M., apreciate favorabil de «Putere», ca fiind un gest de recunoștință al unui

bun român față de țara sa și față de necesitatea prezentării imaginii acesteia în conformitate cu schimbările profunde din economie și societate”. Nimeni din cercurile Puterii, afirmă d-l Roșca, nu i-a cerut să săvârșească gesturi de pe urma cărora, de altfel, Sever Mureșan ar fi profitat îndeajuns. Purtătorul de cuvânt al Guvernului se folosește de acest drept la replică pentru a da o lovitură unor adversari politici, amintind relațiile lui Sever Mureșan cu Anton Vătășescu și PD. Ioan Roșca încearcă, de asemenea, să pună dezvăluirile lui Sever Mureșan pe seama unui interes electoral: „Utilizarea paginilor unor ziare care sancționează acțiunile PDSR și ale instituțiilor Puterii are un scop limpede. Păcăliții de la Dacia Felix și nu numai ei (...) trebuie determinați cu orice preț să voteze împotriva Puterii”.

• *Cotidianul* (luni 23 septembrie 1996) publică un interviu cu primul-ministru, Nicolae Văcăroiu, pe tema dezvăluirilor lui Sever Mureșan. Cităm: „Ce-nseamnă a ajuta PDSR? Probabil că dînsul, în calitate de om de afaceri, a făcut o serie de sponsorizări. Foarte multe firme din România fac sponsorizări. (...) Am auzit ceva și cu Ambasada României la Washington, foarte bine că a făcut-o. Nu l-a obligat nimeni s-o facă. Am auzit și ceva cu nu știu ce revistă franceză, Paris Match. Eu vreau să spun că Paris Match a fost și la mine. Doar că eu n-am ținut neapărat să dau un interviu la Paris Match. Mi-au luat interviu, i-am dat interviu”.

OANA ARMEANU

Din numerele viitoare

- **Gabriela Adameșteanu:** „Berlin, Capitala Germaniei, metropolă europeană”
- **Supliment gratuit:** „Forumul culturii”
- **Mihnea Berindei:** „Analiza alegerilor locale '96”
- **Daniel Dăianu:** Mersul transformării
- **Interviuri cu Andrei Codrescu** (scriitor SUA), François Fejtő, Mihai Nasta, Charles King (Universitatea Georgetown, SUA)
- **Törzök Erika:** „Minoritățile sînt factori de stabilitate”
- **Mihai Korne:** „NATO”
- **Virgil Nemoianu și Mircea Martin:** „Despre imaginea României în lume”
- **Emil Hurezeanu:** „Un proiect concret de reconciliere româno-ungară”
- **Supliment gratuit:** „Călin Nemeș în memoriam”

IRINA COROIU

Așteptându-l pe Godot

de Samuel Beckett
regia Dominic Dembinski

Convins că această capodoperă beckettiană scrișă în urmă cu cincizeci de ani „a devenit mai mult un mit modern decât o piesă de teatru, având în complexitatea orchestrării sale simfonice țesătura densă a unui material evanghelic”, Dominic Dembinski afirmă tranșant: „Așteptându-l pe Godot nu conține nimic absurd, spectacolul dorește, o dată cu textul, să vorbească cu privitorul său în limbajul pierdut al inimii înțelegătoare”.

„Smeritul ritual teatral” regizorul l-a conceput cooperând cu scenografa Adriana Grand. De la început, publicul avizat ce pășește în Sala Studio este șocat de înfățișarea scenei. La arlechini, secționată simetric, se află o balenă, regeneratoare sau punitivă, un posibil Leviathan al Judecării de Apoi. Imagini emblematică din *Biblie* sînt pictate în culori tari pe pereți, iar tavanul prezintă, în aceeași cromatică violentă, însemnele zodiacale; un segment din mantela unei arene și cîțiva călușei multicolori completează decorul. Raiului din cer îi corespunde cercul de pe pămînt!

Ilustrația muzicală a lui George Marcu distilează melosul de bilci, iar mișcarea scenică a Liliane Iorgulescu stilizează gesticulația burlescă.

În cheie clovnescă se înfățișează tandemul vagabonzilor, eterni călători în căutarea propriei identități, Vladimir (Constantin Cotimanis) și Estragon (Ion Haiduc). Unul robust și patetic, capabil de glume și proteste, altul firav și depresiv, dispus să încerce gustul șampaniei sau al morcovului, dar și al sinuciderii. Acest cuplu, în fond prea puțin diferențiat, legat printr-un ambiguu raport de complementaritate reciprocitate, se confruntă cu un altul, mai ferm disociat: stăpînul și sluga, ipostaze hegeliene ale dedublării spiritului, în ordinea demonstrației vizuale semnificative, costumația acestora doi are o subliniată conotație diacronică: albul costum senioral de mătase și dantelă bătută-n ștrasuri plus peruca „Ludovic” cel dintii le va schimba cu o manta prusacă austeră și o... calviție avansată, iar vestimentația și machiajul de tradițional zanni cel de-al doilea le va înlocui cu o strălucitoare uniformă de soldat imperial.

Preț de două lungi acte, interpretii se complac într-o arlechină repetitivă, cedîndu-și pe rînd prioritatea la virtuozitate și izbutind memorabile momente, cum ar fi simularea contemplării unui amurg virtual sau gîndirea aleatorie sub incidența pălării.

Anticipîndu-le degenerescența, mesagerul ce figurează în distribuție ca „Un băiat” a revenit unui actor vîrstnic (Ion Porsilă), pe ale cărui haine se vor observa semnele integrării ființei umane în regnul vegetal.

Amnezia și cecitatea sînt tarele flagrante care-i afectează pe eroi, însă ei își vor continua imperturbabil acțiunile rutiniere, golite de sens și sufocate de verbaj superfluu.

ION HAIDUC și CONSTANTIN COTIMANIS
în Așteptându-l pe Godot

Sînt schimbate frecvent registrele de joc, alterîndu-se derizoriul cu sentimentalismul, sarcasmul cu trivialitatea, nihilismul cu nostalgia, ignorîndu-se reflecția filosofică. Prevalează umorul facil, supralicitat prin gaguri fizice numeroase, care dilată nejustificat reprezentația. Astfel că dimensiunea metafizică este escamotată.

Furat probabil de farmecul unei vechi butade, conform căreia ar fi vorba în cazul acestei faimoase farse tragice de „un scheci extras din *Cugetările lui Pascal*, prezentat de *Fratellini*”, directorul de scenă își amintește că și-a propus în mod pragmatic configurarea unui mister de secol XX și induce un obscur final mistic: într-un spațiu de lumină orbitoare – presupus perimetru de existență al mereu invocatului personaj absent – se dezvelește macheta (sic) arbustului viguros înflorit – simbol al speranței de viață, de rămurilele căruia sînt animate două marionete ce-i reprezintă pe eroii siderați!

Este adevărat că absurdul a fost asimilat atît de estetică, cît și de viața de zi cu zi, iar așteptarea unui iluzoriu Godot s-a banalizat. Dar aceasta nu înseamnă că precursorul teatrului absurdului, Alfred Jarry, nu continuă să aibă dreptate: „A povesti pe înțelesul tuturor nu servește decât la îngreunarea spiritului și falsificarea memoriei, în timp ce absurditatea ascute spiritul și face să lucreze memoria”.

HUMANITAS
Cortex crei dăinuie

**Joi 26 septembrie, ora 17, la
Librăria din fundul curții
Calea Victoriei 120, GDS**

**HUMANITAS
lansează**

**România 1866–1946 de
Keith Hitchins
în prezența autorului**

IMPORTANT

Librăriile din țară în care găsiți în fiecare săptămînă revista „22”:

NOU!

- **Craiova** – Librăria Humanitas, Str. Brestei nr.13, tel. 051/41.22.60
- **Pitești** – Librăria Humanitas, Pasajul Victoriei nr. 89 (în incinta Galeriei de Artă Naivă), tel. 048/68.10.97
- *
- **Arad** – C&M Anticariat, Str. Lucian Blaga nr. 2-4, tel. 057/21.77.49

- **Bacău** – Librăria Humanitas, Str. N. Bălcescu nr. 12, tel. 034/14.60.42
- **Brașov** – Bibliopola (în incinta Agenției Teatrale), Str. Republicii nr. 4, tel. 068/14.41.38
- **București** – Librăria Sadoveanu, Bd. Magheru nr. 6, tel. 211.29.65; Librăria Humanitas (Librăria din fundul curții), Calea Victoriei nr. 120; Librăria Humanitas Kretzulescu, tel. 613.50.35
- **Constanța** – Librăria Sophia, Str. Dragoș-Vodă (în dreptul Prefecturii), tel. 041/61.50.77
- **Iași** – Librăria Humanitas, Piața Unirii nr.6, tel. 032/21.55.68
- **Piatra-Neamț** – Librăria Humanitas (în incinta Galerieilor de Artă „Lascăr Vorel”), Str. Ștefan cel Mare, tel. 033/21.20.15
- **Sibiu** – Librăria Humanitas, N. Bălcescu nr. 16, tel. 069/21.14.34
- **Timișoara** – Librăria Humanitas, Str. Mercy nr. 1, tel. 056/13.31.80
- **Tirgu-Mureș** – Librăria Humanitas-Palas, Piața Trandafirilor nr. 57, tel. 065/16.78.63
- **Turnu-Severin** – Librăria Humanitas, Str. Crișan nr. 25 (Casa Tineretului), tel. 052/32.69.31

TEATRU

„Ce se întîmplă, Dane, în țara ta?”

1990, martie

Eram doi artiști cu bursă lingă Budapesta, la Vac, în Atelierul de Gravură. Tehnicienii erau excelenți și lucram mult. La 7 mă scula Géza să ne apucăm de treabă. Adică de gravurile mele. Pînă la 9, cînd mă trezeam cu adevărat, primele tiraje erau gata. Dormeam în atelier, mîncam în atelier. Pe la 8 seara, tehnicienii plecau. Mai rămînea Loți, fotograful, care locuia vis-à-vis. La o poveste, un pahar de palincă și televiziune prin cablu.

Și, dintr-o dată, imagini din România. Sînge, pumni, morți, fețe livide, război. Tirgu-Mureș.

„Ce se întîmplă, Dane, în țara ta?”

Ce să răspund? Nu înțeleg, nu știu. Nici de ce, nici pentru ce. Mi-a fost frică să vorbesc românește pe stradă. Degeaba mi-a fost. Nu-i pása nimănui. Zice Géza a doua zi: „Lasă-i, Dane, în pace. E televiziune. Manipulează”.

1990, iunie

Departamentul de tineret al Ministerului Culturii. Pe vremea lui Andrei Pleșu. Tineri. Fără multă experiență, dar cu mult entuziasm.

Am fost invitați en-gros în Germania. La documentare și semnat contracte de schimburi culturale. Noi cu artiștii, ei cu banii. Eram fericiți și întocmeam programe în draci.

Pe 14 au venit mineri.

Cucoanele din minister au refuzat, de frică, să scoată valuta din bancă. Amărîta noastră de diurnă redusă. 30%. M-am dus eu, cu barbă și cu blugi cu tot. Am avut noroc; am luat-o și pe 17 am plecat.

Totul se dusese dracului. „Relațiile dintre Germania și România sînt pe gheață”, ne-a spus un om cu un zîmbet de gheață. Ne-am dat și noi seama. În loc de directori, înfîlineam secretari. În loc de secretari, portari. Amabili toți. Cu zîmbetele lor de gheață. Degeaba le-a plăcut că noi eram tineri în blugi, vorbitori de germană și engleză, iar ei erau obișnuiți cu românii vorbitori de rusă, bătrîni și în costum. Degeaba ne-au plimbat în toată Germania, de la Bonn la ultima comună.

„Ce se întîmplă, Dane, în România?” Nu știu.

N-am mai semnat nimic. Artiștii noștri n-au mai plecat. Banii lor n-au mai venit. Praf și pulbere.

1991, Szombathely, Ungaria

Prima mare expoziție a tinerilor artiști români în străinătate. În Ungaria. Cu artiști cu tot. Muncă, acte, vîmi etc. și un cec în forinți de la minister pentru diurna tuturor.

Care n-a fost bun. Schimbul leu/forint era bazat pe rublă. Iar rubla se dusese dracului. Leul și CAER-ul la fel. Cercul nu era bun! Iar ministerul nu știa sau nu vroise să știe. Băncile maghiare mi-au rîs în nas.

„Ce se întîmplă în țara dvs.?” Nu știu.

Ce știu este că m-am trezit pe cap cu 20 de compatrioți artiști fără bani într-o țară străină.

Ne-au împrumutat artiștii maghiari... La întoarcere, la Ministerul Culturii: „Ei, lasă că n-ajă murit! I s-a întîmplat și lui Pleșu”.

Mi-am adus aminte de toate astea acum, în 1996, cînd am fost întrebata la fel de cineva de la canalul de televiziune Arte. Și tot nu știu.

DAN PERJOVSCHI

FM 94,2 MHz

un radio actual

RADIO TOTAL

Telefon: 637.37.90; 637.56.45

Rău, omul este, îndeobște, din lipsă de imaginație, mai bine zis, de empatie, de, vorba neamțului, *Einführung*. Nu reușim să ne transpunem, de regulă, în celălalt, al cărui nume, în Scripturi, e un adverb substantivat: aproapele, semenul nostru. Urmare a individuației, prin care suntem circumscriși în limesul ipseității, aproapele e un „departe“, fie și dacă ni-i alături, la o distanță, uneori, de nici un pas, de nici o șoaptă. Unirea fizică și, în extremis, devălmășia bacanalei sau a oricărei alte forme de comunitarism orgiastic, inclusiv „brazda peste haturi“, constituie revanșa însăși asupra cloazonării noastre, de imiscibile monade, de solitudini în armură; tot astfel cum, la antipodi, o dragoste dezincarnată, dar foarte comizerativă: îndu(re)rarea agapei, aruncă luminoase punți spre trista insularitate a singuraticilor inși ce, prin individuație, suntem. La mijloc, la „ecuator“, generică și în absenția, iubirea de Umanitate, de Omul fără „chip și nume“, ingeniindu-se să facă, și ea, la modul teoretic, din ego(t)istii care suntem, niște destoinici filantropi. E cert, oricum, că din „orbire“, din lipsa oricărei imagini, a oricărei reprezentări concrete, fizice, carnale a (ne)apropelii abstract (a empatiei, așadar, – la care filantropii inșiși acced cu greu sau niciodată, ca, dacă vreiți, Jean-Paul Marat), suntem dispuși să-i pronunțăm irevocabilul verdict.

Ei bine, încerca-voi, astăzi, să mă transpun în personajul faimos și re(re)ligibil, care e dl Ion Iliescu...

L-am cunoscut, cîndva, Horatio: „I knew him“, într-o zi de iunie, acum vreo douăzeci și patru de ani, în '72, – cînd prin hailaiful Timișoarei: melanj de nomenclaturisti și snobilime clientelară, se vîntura statornic zvonul cum că tovarășul Iliescu ar fi, într-adevăr, un domn. „L-am cunoscut“ nu va să zică decât că l-am avut în față, preț de un ceas și jumătate, la o seantă mult lărgită (de vreme ce, deși nemembru, fusesem convocat și eu) a condeierilor din urbe. Eram, cu toții, mult mai tineri, surizătorul activist lăsînd impresia că se simte

SERBAN FOARTĂ

Exercițiul de empatie

așijderi peștelui în apă (Pisces fiindu-i, parcă, zodia, iar Apele, specialitatea eșuată, prin neprofesare, apoi, într-un ministeriat). Era, de altfel, anturat cu o tandrețe, o dulceță în față la lettre becleniene, într-un suav și moale abur de cafelet și tămîie, – ca și cum fiecare ceașcă, ușor elătită, ar fi fost, în faptul liturghiei roșii, un tămîier în mina unui blagoslovit sobor de preoți. Volubil și în stil șuetă, cu haina (era cald) pe umeri și neuitînd ca, la răstimpuri, să-și mai verifice, distrat, elasticul unor bretele în dungi, dacă țîn bine minte, propagandistul în balans, în binecunoscutu-i clatin, întreprindea în fața noastră, a loazelor de catiheți sau catehumiene ce eram, obligatoria exegeză a „Tezelor“, en vogue, „din iulie“. Curajul domnului tovarăș se rezuma la a-l numi, în lipsă, în contumacie, pe Ceaușescu, Ceaușescu, fără „tovarășul“ proclitic, nici apuzia de rigoare, anume „primul secretar“ sau „secretarul general“ (în zisele bătăi pe burtă constînd, se pare, disidența bravului nostru exeget). În rest, acesta, Ion Iliescu, infatigabil și bavard, mergea pe linie, ca tramvaiul, fără devieri de la traseul ideologic indicat, – de pe atunci, domnia sa fiind un, totuși, ortodox.

Pentru că tot am pomenit de ambianța rococo a inubliabilei ședințe, e cazul să remarc, în treacă, că nu atît puterea însăși, ce e o, numai, abstracțiune, corupe, strică, pervertește și poate duce la pierzanie, cit micile-i facilități, speciificele ei răsfățuri: un anturaj erotiza(n)t, căci, mai cu seamă, feminin (dactilografie, secretare, curiere june și rodici); un aer lînced, propriu serei sau unui galeș gineceu; o lume care face roată în juru-ți, care ia aminte, chiar dacă n-ai nimic a spune; un simplu număr telefonic, pe care nu-l faci manu propria; o gardă vajnică, de corp, ce, fie și cînd nu-i formată din așa-zisele gorile, ci doar din țuțeri și chibiți, din girofaruri sau umbrele (pe care alții ți le țîn), te face, vai, invulnerabil la stresul străzii, la impacte, ba chiar la meteocapricii, – invulnerabil și neom.

Or, intuind acestea toate, mai poți fi rău cu, bunăoară, invulnerabilul Iliescu ce, (pre)zîndînd la Cotroceni, își îndrăgește (pre)zidența și, nici o clipă, nu i-ar trece prin minte că, în cazul său, aceasta sună (sau începe să sune) cam a... Cotropeni?

Mai poți fi rău cu un tovarăș pe care vechea-i demnitate, de dregător al tîrimii, îl hărăzea să ia comanda partidului genial și unic; căruia funcția respectivă va fi fost una de natură a-i inculca, temeinic, gîndul fireștii sale succesioni la scaunul dîntii partinic, – dacă odiosinistrul cuplu n-ar fi venit cu inovația (de sursă, altfel, coreeană) a comunismului dinastic, prin care domnișorul Nicu era pe punctul să devină the Prince of Wales al României?

Mai poți fi rău cu un tovarăș al cărui nume, înainte de a ajunge „emanație“, s-a infiltrat, ca igrasia, în subconștientul colectiv, încît a fost (a)percept, după decembrie '89, drept cel mai vrednic de a fi scandat sau introdus în urne?

Mai poți fi rău cu un tovarăș crescut în mistică marxistă a escatonului Istoriei, prin care clasa muncitoare, adicăteala crema ei, avea să fie, finalmente, beneficiara absolută a Paradisului terestru, – cu sediul, azi, la Cotroceni?

Transpuneți-vă, dragi tovarășii, în pielea dlui Iliescu, și veți vedea că nu puteți.

Bernard Nezmah – jurnalistic condamnat la închisoare în Slovenia

La 30 mai 1996, tribunalul din Ljubljana a condamnat un ziarist de la revista *Mladina*, dr. Bernard Nezmah, la închisoare pe o lună și la interzicerea dreptului de a profesa pe o perioadă de un an. Motivul a fost critica sarcastică adusă declarațiilor primarului din Ljubljana, membru al partidului de guvernămînt (Partidul Democrat Liberal), dr. Dimitrij Rupel. În Slovenia postcomunistă, acesta este primul caz în care un jurnalist este condamnat la închisoare, ca urmare a criticilor făcute la adresa unor personalități cu funcții politice înalte în ștat.

În comentariul său din 28 februarie 1995, Nezmah a afirmat următoarele: „Se pare că un membru cu funcții înalte al Partidului Democrat Liberal, d-l Dimitrij Rupel, a fost atins de o vizibilă formă de nebunie. În declarațiile sale făcute presei, el discută despre modul în care se vede omis din reportajele TV. Apoi are un acces de schizofrenie, cînd începe să susțină că el poate îndeplini simultan funcțiile de primar, de membru al Parlamentului și Dumnezeu-mai-știe ce funcție înaltă, iar după aceea, dintr-o suflare, concluzionează că ar fi fericit să cedeze aceste sarcini altcuiva. (...) Interviuul lui Rupel din cotidianul *Dnevnik* demonstrează că aprecierile făcute despre nebunia sa nu sînt o calomnie. În acest interviu Rupel însuși declară că, în activitatea pe care o desfășoară al Parlament și Primărie, nu are de-a face cu oameni normali.“

Tribunalul a acceptat argumentele reclamantului Dimitrij Rupel și a dat următorul verdict: ziaristul Nezmah l-a insultat pe Dimitrij Rupel într-un mod lipsit de respect, folosind în descrierea acestuia cuvinte ca nebunie, schizofrenie și demență.

Opinia lui Nezmah despre comportamentul schizofrenic al lui Rupel s-a bazat pe cuvintele actualului primar, ca și pe atitudinea politică irațională a acestuia. După ce a fost ales primar al Ljubljanei (oraș cu peste 300.000 de locuitori), el nu a dorit să-și îndeplinească îndatoririle de primar pentru o perioadă de 5 luni, deoarece nu a vrut să renunțe la poziția anterioară de membru al Parlamentului. Ultima parte a textului acuzator, în care Nezmah folosește cuvîntul „demență“, se referă la interviul acordat de către Rupel cotidianului *Dnevnik*, în care acesta se descrie folosind un termen psihiatric: „Nu sînt chiar un caz patologic de membru al Partidului Democrat Liberal – LDS“. Apoi, a spus că a venit în contact cu oameni normali numai atunci cînd era profesor la facultate. Ziaristul l-a întrebă dacă membrii Parlamentului nu sînt oameni normali, iar el a răspuns la această întrebare repetînd: „Noi, politicienii, nu sîntem pe deplin oameni normali.“

Nu numai sentința Curții de Justiție, care interzice critica sarcastică, ci și circumstanțele indică faptul că aceasta este o încercare de „disciplinare“ a unui jurnalist care nu se conformează liniei partidului de guvernămînt. Avocatul lui

Rupel a fost Miha Kozinc, fost ministru de justiție și membru al partidului de guvernămînt, a cărui activitate ministerială fusese adesea criticată de comentatorul Nezmah. În articolul înrîmînat, Nezmah a criticat acțiunile politice ale mai multor politicieni cu funcții înalte din partidul aflat la conducerea țării.

În momentul în care ziarurile au publicat decizia judecătorească, un număr important de filosofi, sociologi, lingviști și scriitorii sloveni au protestat împotriva deciziei. De asemenea au protestat asociația „Reporters sans frontières“ și 2.800 membri ai Pen Club-ului american.

Există, oare, acest tip de delict în presa occidentală fără ca autorul lui să meargă la închisoare? ● Demn de notat este faptul că *The Economist* din 25 mai a publicat pe coperta revistei poza primului-ministru Major cu coarne și subtitul: „Nebun, rău și periculos pentru Marea Britanie“. ● Ziarul francez *Le Canard enchainé* a publicat pe 12 iunie articolul „Amnezia primarului Parisului“.

● În 1986, Curtea Europeană de la Bruxelles a dat verdictul în cazul ziaristului austriac Lingsens împotriva statului austriac. Lingsens fusese declarat vinovat de către tribunalele din Austria pentru că îl insultase pe cancelarul Kreisky. El a trebuit să plătească suma de 20.000 de șilingi. Curtea Europeană a ajuns la o decizie opusă. Ziaristul nu a fost găsit vinovat, iar statul austriac a trebuit să-i plătească o despăgubire de 387.411 șilingi. Argumentele în favoarea lui Lingsens au fost: 1. Limitele criticilor îndreptate împotriva personalităților cu funcții politice înalte sînt mai largi decît cele cu privire la oamenii obișnuiți. 2. Politicienii trebuie să fie capabili să accepte chiar și critici nefavorabile la adresa lor. 3. Pedepsirea jurnaliștilor pentru criticile lor reprezintă un tip de cenzură foarte periculoasă pentru democrație („... care ar putea să-i descurajeze pe viitor pe cei care critică. În contextul dezbaterilor politice, această sentință ar putea împiedica jurnaliștii de a participa la discutarea publică a problemelor ce privesc viața comunității. O asemenea sancțiune este capabilă să împiedice presa să-și îndeplinească rolul de sursă de informație și paznic public“). ● În acest an, un alt ziarist austriac, Gerhard Oberschlick, s-a adresat Curții Europene. El fusese condamnat de tribunalele austriece pentru că în articolele sale afirmase despre un șef de partid, Joerg Haider, că este idiot. Pe 23 iunie 1996, Comitetul European al Drepturilor Omului a dat sentința: ziaristul avea dreptul să folosească cuvîntul „idiot“ în aprecierea politicianului (14 voturi pentru, 1 împotriva)!

Traducere de ADRIANA BOBEICĂ

O NOUĂ FUNDAȚIE DE ARTE VIZUALE

Joi 19 septembrie, a avut loc conferința de presă a Fundației Meta pentru Arte Vizuale, condusă de sculptorul Romelo Pervolovici. Instalată într-o impresionantă construcție, recent terminată, de pe lângă Cișcul de Stat, această fundație privată își propune să promoveze arta românească, și cu deosebire sculptura, pe plan național și internațional. O primă acțiune o constituie simpozionul de sculptură deschis între 20 septembrie și 10 octombrie în cadrul TIBCO '96 de la ROMEXPO, sub emblema „Sculptura în economia de piață“. A prezentat Magda Cârnecki.

MARIAN CHIRIAC

Alegeri pentru un viitor incert

Sâmbătă 14 septembrie 1996, s-a desfășurat cel mai complex proces electoral din întreaga istorie modernă. Cel puțin așa au afirmat oficialii ai Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), organism care a răspuns de supervizarea alegerilor din Bosnia-Herțegovina. După patru ani de război, în urma cărora au murit circa 500.000 de oameni și alți peste un milion au devenit refugiați, nimic nu pare să se fi schimbat în acest stat: alegerile au adus câștig de cauză aceluiași partide naționaliste care au contribuit cel mai mult la dezmembrarea tragică a Bosniei.

Bosnia – un castel din cărți de joc

Către sfârșitul anului trecut, la baza militară americană de la Dayton, reprezentanții Bosniei, Serbiei și Croației conveneau asupra textului acordului de pace care punea capăt războiului din fosta Iugoslavie, cel mai sângeros conflict european de după cel de-al doilea război mondial.

Printre prevederile Acordului de la Dayton era și cea referitoare la organizarea de alegeri libere în Bosnia-Herțegovina. Acestea urmau să se desfășoare fiindu-se cont de faptul că Bosnia este un stat complex, divizat în două entități (partea musulmană-croată, care constituie o federație alături de Croația, și partea sârbească, Republica Srpska), stat cu trei naționalități distincte și în Constituția cărora factorul național prevalează în tot ceea ce privește organizarea teritorială sau constituirea autorității.

Procesul electoral, extrem de complicat ca procedură, organizat într-un interval de timp foarte scurt și într-un mediu tensionat politic, trebuia să ducă la alegerea unor reprezentanți pe nu mai puțin de șapte „niveluri” ale autorității (o președinție colectivă și un parlament al Bosniei-Herțegovina, un președinte al Republicii Srpska, membrii Camerelor legislative la nivelul fiecărei entități, reprezentanți ai administrației la nivel cantonal și al consiliilor municipale).

Alegerile au fost supervizate de Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). Peste 1.200 de oficiali din 20 de țări, în prezența a aproximativ 45.000 de militari NATO, au încercat să asigure condițiile minimale pentru exprimarea unei opțiuni libere în circa 4.000 secții de votare. Conform aprecierilor OSCE, la vot ar fi trebuit să se prezinte în jur de 2,8-3 milioane de alegători. În afara granițelor țării au fost înregistrați peste 600.000 de bosniaci cu drept de vot, împrăștiați în peste 56 de țări.

Pentru alegeri la toate nivelurile, s-au înregistrat 55 de partide și 27.801 candidați.

Campania electorală nu a fost extrem de tensionată, deși nu au lipsit unele evenimente mai puțin plăcute: incidente în timpul mitingurilor electorale, folosirea de discursuri naționaliste, menținerea unui climat de nesiguranță și suspiciune, îndeosebi prin intermediul mass-media.

Bosnia – o normalitate a aparențelor

Pentru un român, Bosnia-Herțegovina este un spațiu aproape familiar. Oamenii îmbrăcați cam la fel, gospodării cu mult mai mari sau mai frumoase, peisaj deluros, săracie așijderea ca la nord de Dunăre. Din când în când te surprinde apariția unei case din care nu ai mai rămas decît niște pereți cobițiți, semn că pe acolo s-au dat lupte. Peste tot întîlniești același tip de butic, o clădire rece cu câteva rafturi și scaune, cu bărbații strînși în jurul unei cafele sau a unei cinzeci cu țările, și unde, dincolo de omniprezența Coca-Cola, specificul local este asigurat prin afișele electorale lipite cît mai la vedere. Diferă doar chipurile: lideri musulmani în partea musulmană și, invariabil, Radovan Karadžić, fostul lider condamnat pentru crime de război, în partea sârbească.

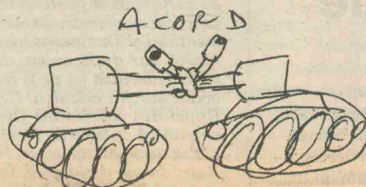
Lucrurile stau destul de mult altfel în capitala Sarajevo. În ciuda celor patru ani de asediu și a numeroaselor distrugerii, orașul pare să fi redevenit unul aproape normal. Centrul, îndeosebi, nu diferă aproape cu nimic de cel al unei metropole moderne: magazine elegante, tarabe cu de toate și la prețuri rezonabile, lume multă care se plimbă pe străzi cu o pronunțată doză de lejeritate. În cartierul musulman Bascarsija, chiar în fața locului unde în primăvara lui 1993 cădea proiectilul sîrbesc ce avea să provoace primul masacru, se află acum reprezen-

tanța firmei Yves Rocher. La suprafață, orașul și-a redobîndit aerul cosmopolit.

Dis-de-dimineață, în ziua alegerilor, lumea nu s-a prea bulucit la urne, deși vremea a fost frumoasă, însoțită, după multe ploți scîcîtoare.

„Nu văd nici un motiv special pentru a participa la vot. Oricum, se știe că tot partidele naționaliste vor ieși cîștigătoare”, credea tînăra musulmancă Senada Bahto, care a preferat să părăsească orașul pentru a-și continua studiile „afară”. „Deși am ținut atît de mult să plec, după doar o lună m-am întors în Sarajevo pentru cîteva zile. Mi-a fost tare dor. Oricum, sînt convinsă că pînă la urmă o să mă întorc definitiv în Bosnia”.

Mulți tineri preferă să-și părăsească țara pentru a-și găsi un rost pe aiurea. Cu toate acestea, cel puțin în Sarajevo, viața acum este destul de convenabilă. Pentru cine are un loc de muncă este relativ ușor să trăiască cu 400-500 de mărci germane pe lună, în condițiile în care majoritatea produselor și serviciilor sînt foarte ieftine. Asta și datorită numeroaselor ajutoare primite și a faptului că pentru măruri încă nu se plătesc taxe vamale. Pensile sînt, în schimb, foarte mici.

Bosnia – împreună, dar pe cont propriu

Numai timpul pare să aibă altă dimensiune în Bosnia-Herțegovina. Viața a mers indiscutabil înainte, dar, de fapt, nimic important nu s-a schimbat. Cea mai des întîlnită remarcă a fost că anii de război au fost pur și simplu inutili, atît timp cît singurul învingător real pare să fie sentimentul neîncrederii. Neîncredere în aproapele tău, în liderii tăi, dar mai ales în cei care se închină la alt Dumnezeu și care se reclamă de la altă origine etnică.

Războiul rămîne în continuare principala spaimă cotidiană. Conform unor sondaje de opinie efectuate de prof. Muhamad Nuhić (Facultatea de Științe Politice a Universității din Sarajevo), cel puțin patru cincimi din populație trăiește cu teama izbucnirii unui nou conflict. Cel puțin jumătate dintre cei intervievați se tem că războiul poate izbucni imediat după plecarea forțelor internaționale de menținere a păcii.

Dar teama nu se manifestă doar așa. Mai puțin de jumătate din populație arată un interes față de politică. Profesorul Nuhić consideră că acest lucru e determinat de incapacitatea politicianilor de a rezolva vreuna din problemele concrete cu care se confruntă oamenii. „Jocurile politice pe care le-am văzut jucîndu-se în jurul nostru, inclusiv cu participarea Occidentului, nu au făcut decît să confuzeze electoratul, care nu vede politicul ca o cale de armonizare relațiile dintre oameni, ca o parte a vieții”, declara Nuhić cotidianului *Oslobodjenje*.

„Războiul m-a marcat profund, m-a transformat ca om. A fost pînă la urmă o experiență unică, în care a trebuit să depășesc situații-limită și în care am putut să-i cunosc mai bine pe cei de lîngă mine, membri ai familiei sau prietenii”, spune Dušan Bugarin, care a locuit în Sarajevo pe toată durata conflictului. „Cu toate acestea, nu cred că așa mai putea rezista să o iau de la capăt, fie doar un război de cîteva zile”.

Dušan Bugarin este un cunoscut cîntăreț de operă care acum, deși aproape de vîrsta pensionării, predă cursuri de artă dramatică și colaborează ocazional în diferite spectacole de teatru sau film. Este foarte mîndru că-i membru al corurilor tuturor comunităților religioase din Sarajevo: „Cu corul catolic am cîntat de Crăciun la Roma, iar cu cel musulman am fost în turnee la Fes, în Tunisia. Cam acesta era, de fapt, spiritul de comuniune în Sarajevo înainte de război”.

Acum, capitala Bosniei-Herțegovina este un oraș divizat, iar ca să ajungi în partea sârbească, la Pale, trebuie pur și simplu să intri în altă țară. De la margine, din punctul unde se termină zona aflată sub autoritate musulmană, urmează o porțiune de vreo 50 de metri unde accesul este permis numai pe jos. Aici, în permanență se află cîteva blindate IFOR a căror misiune este să împiedice încăierările între diferitele comunități etnice. Sîmbătă 14 septembrie, pe ținutele blindatelor forțelor de menținere a păcii tronați tineri militari italieni, cu pene de curcan la cască și care priveau impasibili o sîrboaică de vîrstă medie, ce abia ieșise din Sarajevo și care, cu mîinile mai ales, se străduia să-și explice că musulmanii nu știu decît să stea toată ziua la cafea și să cerșească ajutor.

Bosnia – votul care nu a schimbat nimic

Observatori neutri au arătat că, în ciuda tonului triumfalist al OSCE – care pare decisă să declare alegerile un succes și să ignore neregularitățile –, s-au înregistrat destul de multe abateri de la definiția clasică a unor alegeri libere. Astfel, au fost remarcate existența a numeroase liste de vot incomplete, alegătorii cărora li s-au dat creioane în loc de stilouri pentru a-și marca alegerea, numeroși refugiați cărora nu li s-au asigurat mijloace de transport pentru a merge la secțiile de vot, existența unor secții de votare amplasate în locuri necorespunzătoare etc.

Desigur, s-ar putea zice că aceste fapte sînt minore în comparație cu oferirea posibilității exprimării libere a voinței populare. Dar tocmai de aici încolo apar principalele probleme. În Bosnia s-a votat pentru viitor cu gîndul la trecut. Pentru majoritatea alegătorilor, procesul electoral nu a fost decît o nouă bătălie pentru un stat numai al lor, pur din punct de vedere etnic.

Actuala structură statală a Bosniei, inventată la Dayton ca singura soluție pentru oprirea conflictului, pare ineficace pentru asigurarea coexistenței celor trei entități etnice. Pace va fi doar atît timp cît vor staționa trupele NATO. Nimeni nu știe ce se va întîmpla după aceea. Alegerile par, în aceste condiții, nu mai mult decît o banală simulare a unui exercițiu al democrației și, în fond, o modalitate de legitimare a unor lideri care – deși tot ei au stat la originea războiului – s-au transformat subit în artizani ai păcii.

Rezultate preliminare

În 1990, alegerile generale din Bosnia s-au desfășurat respectînd riguroso liniile de demarcație etnică. Astfel, în partea musulmană a cîștigat Partidul Acțiunii Democratice (SDA), în partea dominată de croați a cîștigat Uniunea Democrată Croată (HDZ), filială a partidului de guvernămînt de la Zagreb, în timp ce în teritoriul locuit majoritar de către sîrbi, Partidul Democrat (SDS) a obținut 90% dintre voturi.

Situația s-a repetat aproape identic și la alegerile din 14 septembrie. Dacă în urmă cu șase ani aceleași partide se aliau pentru a obține victoria împotriva foștilor comuniști iugoslavi, de data aceasta ele au fost pur și simplu inamici declarați.

Rezultatele finale urmează să fie anunțate în jurul datei de 27 septembrie. Singurele validate au fost alegerile pentru președinția comună a Bosniei-Herțegovina, chiar dacă la un moment dat OSCE a pus sub semnul întrebării rezultatul final al acestora. Președintele musulman bosniac, Alija Izetbegović, a cîștigat cele mai multe voturi în cadrul alegerilor pentru președinția comună, obținînd 729.034 de voturi. El a fost urmat de sîrbul Momčilo Krajišnik, cu 690.373 de voturi, iar al treilea loc i-a revenit candidatului croat bosniac, Kresimir Zubak, care a cîștigat 342.077 de voturi. Conform Constituției bosniace, președinția republicii este exercitată în comun de cei trei membri. Pentru următorii doi ani, pînă la noi alegeri, Izetbegović urmează să exercite funcția de șef al președinției colective.

Redacția: GABRIELA ADAMEȘTEANU (redactor-șef); RODICA PALADE (redactor-șef adjuncți); ANDREI CORNEA (publicist comentator); OANA ARMEANU (șef secție social); MARIAN CHIRIAC (politic); IULIAN ANGHIEL (politic, social); DAN PERJOVSCHI (grafician); LUCIAN PIUCĂ (tehnoredactor); RADU DOBĂNDĂ, RODICA TOADER (corectori); MIRCEA IONESCU (șef serviciu difuzare); CONSTANTIN SATALLA, ALEXANDRU PETREA (difuzare); MIHAELA CUCU (publicitate); ALINA CORBU (contabil-șef); DOINA GIUHAT (casierie); ADRIANA BOBEICĂ (secretariat); IULIAN STOIAN, LIDIA CRISTESCU (procesare text, abonamente); CONSTANTIN VĂDUVA (fotoreporter). Responsabil de număr: MARIAN CHIRIAC

Rubrici permanente: TIA ȘERBĂNESCU, EMIL HUREZEANU, CRISTIAN PREDA, RADU CĂLIN CRISTEA (comentariu politic), ILIE ȘERBĂNESCU (comentariu economic), H.-R. PATAPIEVICI (eseu), RALUCA STROE-BRUMARIU (cronică parlamentară), CEZAR BALTAG (istoria religilor), DAN C. MIHĂLESCU (cronică literară), MAGDA CĂRNECI, ERWIN KESSLER (cronică plastică), DIANA TURCONI (reportaj, anchete).

Correspondenți: IOAN MUȘLEA (Cluj), DANIEL VIGHI (Timișoara), DINU MIHAIL (Chișinău), ION MIRON DAMIAN (Paris), ADRIAN NICULESCU (Milano).

Consiliul 22: MONICA LUVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHAI ȘORA, VIRGIL NEMOIANU, MIHNEA BERINDEI, EMIL HUREZEANU, VLADIMIR TISMĂNEANU, GABRIEL ANDREUSCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI.

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22”. Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, 614.17.76 e-mail: r22@r22.sfos.ro

Manuscrisele nepublicate nu se restituie ISSN-1220-5761